

SYMBIOSIS

FOCUS ON MEN
FOMEN

Εκτίμηση Αναγκών

ΕΛΛΑΔΑ

*Cofunded by the Rights, Equality and
Citizenship Programme of the European Union*

WP2 Ανάλυση Αναγκών και Αποθεμάτων

**FOMEN - Εστιάζοντας στους Άντρες: Πρόληψη της Έμφυλης Βίας
δουλεύοντας με Άντρες Πρόσφυγες και Μετανάστες**

**REC-RDAP-GBV-AG-2018 Call for proposals to prevent and combat gender-based violence
and violence against children**

(REC-RDAP-GBV-AG-2018 – 856614)

Συμβίωση – Σχολή Πολιτικών Σπουδών στην Ελλάδα, Δίκτυο Σχολών του Συμβουλίου της Ευρώπης

Το κείμενο γράφτηκε από τις Νικολέττα Πεταλίδου και Δέσποινα Συρρή

Μάιος 2020

Η έκδοση αυτή παράχθηκε με την οικονομική υποστήριξη του Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Rights, Equality and Citizenship στο πλαίσιο της συμφωνίας επιχορήγησης No 856614.

Το περιεχόμενο αυτής της έκδοσης αποτελεί αποκλειστική ευθύνη της ομάδας έργου FOMEN και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αντικατοπτρίζει τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Περιεχόμενα

Πίνακας Γραφημάτων.....	3
1. Εισαγωγή.....	5
2. Παρουσίαση της κατάστασης στην Ελλάδα.....	7
2.1. Στατιστικά στοιχεία.....	8
2.2. Πολιτικές διαχείρισης του μεταναστευτικού.....	9
2.3. Υπηρεσίες υγείας.....	10
2.4. Η στέγαση των προσφύγων στην Ελλάδα.....	13
2.5. Έμφυλη βία.....	14
3. Μέθοδοι και δείγμα.....	19
3.1. Συζητήσεις Ομάδας Εστίασης.....	20
3.2. Συνεντεύξεις.....	22
3.3. Ποσοτική έρευνα.....	22
4. Αποτελέσματα Ποιοτικής και Ποσοτικής Έρευνας.....	24
4.1. Ανάγκες και ενδιαφέροντα των αντρών προσφύγων και μεταναστών.....	25
4.2. Προϋποθέσεις και μέθοδοι για την προσέλκυση αντρών σε πρόγραμμα πρόληψης της έμφυλης βίας.....	30
4.3. Καλές πρακτικές και τι θα ήταν καλό να αποφεύγεται.....	33
4.4. Ανάγκες των επαγγελματιών.....	39
5. Προτάσεις - Συμπεράσματα.....	45
5.1. Πρόληψη της βίας και ευαισθητοποίηση σε θέματα φύλου στην εργασία με άντρες πρόσφυγες και μετανάστες.....	46
5.2. Ανάπτυξη δεξιοτήτων για τους επαγγελματίες.....	47
6. Βιβλιογραφία.....	49
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.....	52
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.....	56

Πίνακας Γραφημάτων

Γράφημα 1: Να μάθουν για θεωρήσεις, αξίες και νόμους σχετικά με την οικογένεια και τους φυλετικούς ρόλους και την ισότητα στην χώρα παραμονής (σε σύγκριση με τη χώρα καταγωγής) ..27	27
Γράφημα 2: Να μάθουν για θεωρήσεις, αξίες και νόμους σχετικά με τη βία κατά των γυναικών και των παιδιών στην χώρα παραμονής (σε σύγκριση με τη χώρα καταγωγής)27	27
Γράφημα 3: Να μάθουν για θεωρήσεις, αξίες και νόμους σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα στη χώρα παραμονής (σε σύγκριση με τη χώρα καταγωγής)28	28
Γράφημα 4: Να μιλήσουν σχετικά με τις δυσκολίες και τα εμπόδια συμμετοχής στη χώρα παραμονής.....29	29
Γράφημα 5: Να μιλήσουν με αυτά τραύμα με άλλους μετανάστες και πρόσφυγες άντρες για την εμπειρία τους στη φυγή/μετανάστευση και το σχετικό29	29
Γράφημα 6: Να πραγματοποιηθούν συνεδρίες στις κοινότητες τους ή κοντά σε αυτές ή στα μέρη όπου ζουν31	31
Γράφημα 7: Να προσφερθεί παιδική φροντίδα32	32
Γράφημα 8: Να προσφερθεί αποζημίωση για τη συμμετοχή32	32
Γράφημα 9: Να προσφερθεί βεβαίωση συμμετοχής33	33
Γράφημα 10: Να προωθηθεί και να δημιουργηθεί ένα κλίμα συμπερίληψης (χωρίς διακρίσεις, αλλά να αναδεικνύονται οι διαφορετικές πολιτισμικές ταυτότητες και αρρενωπότητες).....34	34
Γράφημα 11: Προσαρμογή του δομικού πλαισίου και του περιεχομένου στις ατομικές ανάγκες των συμμετεχόντων (ρυθμός, όρια, προσωπικό υπόβαθρο/εμπειρίες)35	35
Γράφημα 12: Να αποσαφυνιστούν οι κανόνες εμπιστευτικότητας (ειδικότερα των περιπτώσεων που η εμπιστευτικότητα θα πρέπει να σπάσει – ενήμερη συναίνεση).....35	35
Γράφημα 13: Να ενθαρρύνεται η συμμετοχή και η συζήτηση ανάμεσα σε όλους τους συμμετέχοντες.....36	36
Γράφημα 14: Να αισθανθούν (διπλά) στιγματισμένοι ως μετανάστες και (εν δυνάμει) δράστες βίας37	37
Γράφημα 15: Έλλειψη πόρων για να συμμετέχουν (χρόνος, χρήματα για μετακίνηση)38	38
Γράφημα 16: Φόβος για νομικές συνέπειες εάν αποκαλυφθεί βία38	38
Γράφημα 17: Να έχουν γνώσεις σχετικά με το φύλο και τους ρόλους στην οικογένεια και τις σχέσεις στους πολιτισμούς καταγωγής.....40	40
Γράφημα 18: Να έχουν γνώσεις σχετικά με τα προβλήματα, τις δυσκολίες και τα εμπόδια της διαδικασίας ένταξης των μεταναστών σε μια καινούρια κουλτούρα40	40
Γράφημα 19: Να έχουν γνώση του εθνικού συστήματος υποδοχής και ένταξης μεταναστών/προσφύγων41	41
Γράφημα 20: Να έχουν γνώση του εθνικού νομικού πλαισίου για την έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία41	41
Γράφημα 21: Να έχουν γνώση των πρωτοκόλων και των μηχανισμών παραπομπής ώστε να αντιμετωπιστεί η έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία.....42	42

Γράφημα 22: Να έχουν γνώσεις και δεξιότητες για να εργαστούν πάνω σε θέματα φύλου και αρρενοποίησης με άντρες42

Γράφημα 23: Να έχουν γνώσεις και δεξιότητες ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν την έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία στους δράστες και στα θύματα43

1. Εισαγωγή

Η παρούσα αναφορά παρουσιάζει τα αποτελέσματα της έρευνας εκτίμησης αναγκών που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα στο πλαίσιο του έργου FOMEN που εκτελείται ταυτόχρονα σε έξι (6) ευρωπαϊκές χώρες, ενώ την ευθύνη για την εφαρμογή του στην Ελλάδα φέρει τονο μη κερδοσκοπικό οργανισμός "Symbiosis". Σε καθεμία από τις συμμετέχουσες χώρες διεξήχθη μια έρευνα με σκοπό τη διερεύνηση των αναγκών και των πόρων για την πρόληψη της βίας λόγω φύλου, και αυτό έγινε μέσω της συλλογής πληροφοριών από επαγγελματίες που εργάζονται με μετανάστες και πρόσφυγες. Η έρευνα αποτελείται από δύο μέρη. Ένα ποιοτικό, στο οποίο χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της Συζήτησης Ομάδας Εστίασης (Focus Group Discussion) στο πλαίσιο ενός εργαστηρίου για ειδικούς, αλλά επίσης και προσωπικές συνεντεύξεις με ανοιχτές ερωτήσεις, και ένα ποσοτικό, όπου έγινε χρήση ενός ερωτηματολογίου με κλειστού τύπου ερωτήσεις. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία θα σχεδιαστεί και θα υλοποιηθεί το FOMEN ως έργο για την πρόληψη της έμφυλης βίας και για την ανάπτυξη ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για τους επαγγελματίες.

Η παρούσα αναφορά ξεκινάει με την παρουσίαση του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου στο οποίο ζουν οι πρόσφυγες και μετανάστες στην Ελλάδα. Έπειτα, παρουσιάζονται οι μέθοδοι που ακολουθήθηκαν και το δείγμα για την ανάλυση των αναγκών και των πόρων. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας, με βάση τις πληροφορίες και απόψεις που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις και τις ομάδες στόχου, καθώς και τα αποτελέσματα του ποσοτικού μέρους της έρευνας.

Στην τελευταία ενότητα της αναφοράς συνοψίζονται τα σημαντικότερα αποτελέσματα, όπως αυτά αναδείχτηκαν από την έρευνα, και διατυπώνονται προτάσεις που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στα επόμενα στάδια του έργου.

2. Παρουσίαση της κατάστασης στην Ελλάδα

2.1. Στατιστικά στοιχεία

Η μετανάστευση στην Ελλάδα δεν αποτελεί ένα νέο ή πρωτοφανές φαινόμενο, με την διαφορά ότι έως το 2015 η Ελλάδα αποτελούσε απλά έναν σταθμό στο μεταναστευτικό/προσφυγικό ταξίδι των ανθρώπων από την Μέση Ανατολή, την Αφρική και τη Νότια Ασία κυρίως για την αναζήτηση μίας καλύτερης ζωής στην Ευρώπη. Δύο κομβικής σημασίας πολιτικές αποφάσεις, όπως το κλείσιμο των συνόρων μεταξύ της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας και της Ελλάδας τον Μάρτιο του 2016 και η συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας στις 18 Μαρτίου 2016, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τον εγκλωβισμό χιλιάδων ανθρώπων εντός της Ελλάδας που δεν αποτελούσε αρχικό τους προορισμό. Το πρώτο άρθρο της τελευταίας προέβλεπε ότι:

Όλοι οι νέοι παράτυποι μετανάστες που φθάνουν στα ελληνικά νησιά μέσω Τουρκίας από τις 20 Μαρτίου 2016 και έπειτα θα επιστρέφονται σε αυτήν. Αυτό θα συμβαίνει σε πλήρη συμφωνία με το ενωτικό και διεθνές δίκαιο, άρα με αποκλεισμό κάθε είδους ομαδικών απελάσεων. Όλοι οι μετανάστες θα προστατεύονται σύμφωνα με τα σχετικά διεθνή πρότυπα και τηρουμένης της αρχής της μη επαναπροώθησης. Θα πρόκειται για προσωρινό και έκτακτο μέτρο που είναι απαραίτητο προκειμένου να σταματήσει ο ανθρωπίνος πόνος και να αποκατασταθεί η δημόσια τάξη. Οι μετανάστες που φθάνουν στα ελληνικά νησιά θα καταγράφονται δεόντως και τυχόν αιτήσεις ασύλου θα διεκπεραιώνονται ατομικά από τις ελληνικές αρχές δυνάμει της οδηγίας για τις διαδικασίες ασύλου, σε συνεργασία με την Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Οι μετανάστες που δεν αιτούνται άσυλο ή η αίτηση των οποίων κρίνεται αβάσιμη ή απαράδεκτη βάσει της ως άνω οδηγίας θα επιστρέφονται στην Τουρκία. (Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 2016).

Έτσι, μια χώρα περίπου 11.000.000 κατοίκων και επί σχεδόν μία δεκαετία σε ύφεση και βαθιά οικονομική κρίση κλήθηκε (και καλείται ακόμη) να διαχειριστεί μία βαθιά παγκόσμια ανθρωπιστική κρίση. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 2015, και πριν την υπογραφή της Συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας, στα ελληνικά νησιά καταγράφηκαν 872,519 αφίξεις. Όπως είναι γνωστό, ο κύριος όγκος των ανθρώπων εγκλωβίστηκε στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (Λέσβος, Χίος, Σάμος) σε δομές που αρχικά είχαν σχεδιαστεί για να φιλοξενήσουν μερικές χιλιάδες ανθρώπους και κατέληξαν να ξεπερνούν τις 10.000 ανά δομή. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, μόνο το έτος 2019 καταγράφηκαν στο νησί της Λέσβου (με 86.000 μόνιμους κατοίκους) 22.251 αιτήσεις ασύλου. Η καταγραφή του ακριβούς αριθμού προσφύγων και μεταναστών σε ολόκληρη τη χώρα είναι δύσκολο να αποτυπωθεί, ειδικότερα μετά την απόφαση της νέας κυβέρνησης να παγώσει τα αιτήματα ασύλου τον Μάρτιο του 2020.

Από το 2013 έως τον Φεβρουάριο του 2020, 299.620 άνθρωποι αιτήθηκαν άσυλο στην Ελλάδα, με τον κύριο όγκο αιτημάτων ασύλου να καταγράφεται τις χρονιές 2016-2019. Το 25% των αιτούντων είχαν ως χώρα προέλευσης τη Συρία, το 19,8% προέρχονταν από το Αφγανιστάν, το 11,3% από το Πακιστάν, το 9,9% από το Ιράκ και αρκετά μικρότερο ποσοστό από χώρες όπως η Αλβανία, η Τουρκία, το Μπαγκλαντές, το Ιράν, η Παλαιστίνη και άλλες χώρες. Από το σύνολο των αιτούντων 202.234 είναι άνδρες και 97.386 γυναίκες. Από το

σύνολο των αιτημάτων 12,415 αιτήματα αφορούσαν ασυνόδευτα ανήλικα, κατά συντριπτική πλειοψηφία αγόρια (91,1%). Από το 2013 έως τον Φεβρουάριο 2020 έχει αποδοθεί προσφυγικό καθεστώς ή επικουρική προστασία σε 54.302 ανθρώπους, ενώ το αίτημα ασύλου σε πρώτο βαθμό έχει απορριφθεί σε 63.006 ανθρώπους (Υπηρεσία Ασύλου, 2020).

2.2. Πολιτικές διαχείρισης του μεταναστευτικού

Το κύριο σημείο αναφοράς σχετικά με τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης είναι ο συνωστισμός περίπου 10.000 ατόμων σε ένα μικρό χωριό στα σύνορα της Ελλάδας με την Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, την Ειδομένη, όταν έκλεισαν και οριστικά τα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών το 2016. Σε συνδυασμό με τις αυξημένες ροές ανθρώπων και τις ακατάλληλες συνθήκες που δημιουργήθηκαν στον καταυλισμό της Ειδομένης, ξεκίνησε η συζήτηση σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για την ανάγκη δημιουργίας αξιοπρεπών χώρων υποδοχής και διαμονής των ανθρώπων στην ενδοχώρα, με σκοπό και την *αποσυμφόρηση* των νησιών (εγχείρημα που δεν επετεύχθη ακόμη και σήμερα και ο συνωστισμός ανθρώπων στα ΚΥΤ των νησιών συνεχίζεται).

Η χώρα κηρύχθηκε σε έκτακτη ανάγκη και η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της *Γενικής Διεύθυνσης της Επιτροπής ECHO* (European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations) και άλλων μηχανισμών στήριξης παρείχε χρηματοδότηση για την αντιμετώπιση της έκτακτης ανθρωπιστικής κρίσης. Έως τις αρχές του 2018, την κύρια διαχείριση των δομών καθώς και την παροχή υπηρεσιών και προστασίας είχαν αναλάβει εξ ολοκλήρου διεθνείς ΜΚΟ και οργανισμοί, όπως η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες μέσω της σύμπραξης με εθνικές ΜΚΟ και φορείς της κοινωνίας των πολιτών με μειωμένη κρατική παρέμβαση. Από το 2018 και έπειτα, πολλές δομές στελεχώθηκαν με κρατικό προσωπικό και η διαχείρισή τους πραγματοποιείται εξ ολοκλήρου από το κράτος, με τις ΜΚΟ να έχουν επικουρικό και υποστηρικτικό ρόλο.

Σε μία χώρα όπως η Ελλάδα, που η τελευταία φορά που κλήθηκε να αντιμετωπίσει μια προσφυγική κρίση ήταν το 1922, η παρουσία και συνδρομή διεθνών οργανισμών και οργανώσεων στη διαχείριση της κρίσης ήταν απαραίτητη καθώς υπήρχε αξιοσημείωτη έλλειψη σε τεχνογνωσία όσον αφορά κυρίως ζητήματα στέγασης, προστασίας και ασύλου. Οι διεθνείς οργανώσεις είχαν τον διπλό ρόλο αφενός να συνδράμουν στην έκτακτη κατάσταση και αφετέρου να μοιραστούν γνώση και εμπειρία ώστε να δημιουργηθεί ένα σύστημα υποδοχής και φιλοξενίας που θα διασφάλιζε την αξιοπρεπή διαβίωση και την προάσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην εξασφάλιση της προστασίας και της ασφάλειας ιδίως των πλέον ευάλωτων πληθυσμών, όπως είναι τα ασυνόδευτα παιδιά, οι επιζήσαντες έμφυλη βία και τα άτομα που κινδυνεύουν από αυτή, οι ηλικιωμένοι, τα άτομα που ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, οι έγκυες, οι μονογονεϊκές οικογένειες και τα άτομα με σοβαρές ιατρικές ανάγκες. (Report on the situation in the Reception and Identification Center of Moria Lesbos, 2016).

2.3. Υπηρεσίες υγείας

Κατά την αρχική διαχείριση της κρίσης, τον τομέα της υγείας τον ανέλαβαν διεθνείς ΜΚΟ, όπως οι *Γιατροί του Κόσμου* και οι *Γιατροί Χωρίς Σύνορα*, που εξακολουθούν να παρέχουν υπηρεσίες σε κάποιες περιοχές, και ιδιαίτερα στα νησιά.

Όταν η κατάσταση στην Ελλάδα πέρασε από το καθεστώς του έκτακτου σε κάτι μονιμότερο, η πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας στις ανοιχτές δομές και τα ΚΥΤ πέρασε στη διαχείριση του κράτους μέσω του ΚΕΕΛΠΝΟ (Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων), που αργότερα μετονομάστηκε ως ΕΟΔΥ (Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας), με το πρόγραμμα PHIOS (Ολοκληρωμένη επείγουσα παρέμβαση υγείας για την προσφυγική κρίση).

Οι δράσεις που περιλαμβάνονται σ' αυτό το πρόγραμμα είναι παρεμβάσεις δημόσιας υγείας, λειτουργία συστήματος επιδημιολογικής επιτήρησης, συντονισμός εμβολιασμών στον μεταναστευτικό/προσφυγικό πληθυσμό και εκτίμηση των συνθηκών υγιεινής στους χώρους διαμονής των προσφύγων. Ακόμη, ενίσχυση των δομών του δημόσιου συστήματος υγείας, που περιλαμβάνει την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού δομών που ανήκουν στο δημόσιο σύστημα παροχής πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας φροντίδας υγείας στους τομείς της παιδιατρικής, της γυναικολογίας – μαιευτικής, της νοσηλευτικής και της ψυχικής υγείας, και τη σύσταση και λειτουργία γραφείου υποδοχής και ενημέρωσης προσφύγων και μεταναστών στις δομές υγείας. (ΕΟΔΥ, 2020)

Όσον αφορά, ωστόσο, την πραγματική πρόσβαση στις υπηρεσίες δημόσιας υγείας, η κατάσταση φαίνεται μάλλον περίπλοκη. Αν και στη νομοθεσία αναφέρεται ότι η υγειονομική περίθαλψη είναι καθολική και δωρεάν, η εξυπηρέτηση προσφύγων και μεταναστών σε δημόσια νοσοκομεία είναι συχνά ατελής ή ακόμη και αδύνατη, λόγω της έλλειψης υπηρεσιών διερμηνείας καθώς και της έλλειψης περαιτέρω εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης του προσωπικού των νοσοκομείων. Δυστυχώς, αυτό συμβαίνει συχνά, παρά το γεγονός ότι η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη του 2018, και ιδίως το άρθρο 3.6.2, αναφέρει σαφώς ότι ο στόχος είναι η «*βελτίωση της πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας με δράσεις που συμβάλουν στην άρση τυχόν εμποδίων που οφείλονται σε γλωσσικές ή και πολιτισμικές διαφορές, με την εξειδικευμένη διαπολιτισμική επιμόρφωση του προσωπικού των νοσοκομείων και υπηρεσιών πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας*» (Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, 2018).

Το ίδιο προτείνεται και σε έρευνα που έγινε στα πλαίσια του προγράμματος CARE (Common Approach for Refugees and other migrants' health) στο οποίο συμμετείχε και το επιστημονικό προσωπικό του ΕΟΔΥ τον Μάρτιο του 2017. Πιο συγκεκριμένα, ανάμεσα σε άλλα προτείνεται ότι το υγειονομικό προσωπικό στα δημόσια νοσοκομεία, αλλά και το διοικητικό προσωπικό των τοπικών αρχών, της αστυνομίας και του λιμενικού που συχνά δουλεύουν με μετανάστες και πρόσφυγες θα πρέπει να ενημερώνεται και να υποστηρίζεται συστηματικά σχετικά με τις ανάγκες και την ψυχική υγεία του εν λόγω πληθυσμού (Recommendations for strategic Public Health planning regarding migrant and refugee populations and the role of civil society organisations, 2017).

Ο Μαχμούντ Αμπντερασούλ, Ειδικευόμενος Ιατρός στο Νοσοκομείο Παμμακάριστος έγραψε το Φεβρουάριο του 2020 στο **Σημείωμα Πολιτικής για την Υγεία των Προσφύγων**

και Μεταναστών στην Ελλάδα, παρέχοντας το πλαίσιο, καθώς και περαιτέρω συστάσεις για τις συγκεκριμένες προκλήσεις και ανάγκες:

«Ο Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ) κλήθηκε να αντιμετωπίσει πολλαπλές προκλήσεις καθώς η διαχείριση της κατάστασης απαιτεί επαρκείς οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους που, λόγω της οικονομικής ύφεσης που βίωσε η χώρα από το 2009, λείπουν επηρεάζοντας συνολικά τον τομέα της δημόσιας υγείας. Όπως τόνισε η Dunja Mijatovic, Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, μετά την επίσκεψη της στην Ελλάδα το 2018: *“Ο τομέας της δημόσιας υγείας, ο οποίος έχει πληγεί σοβαρά από τα διαδοχικά μέτρα λιτότητας, βρίσκεται υπό ακραίες πιέσεις και δεν είναι σε θέση να καλύψει όλες τις ανάγκες που αφορούν στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, είτε του τοπικού πληθυσμού είτε των μεταναστών”*¹.

Κατά συνέπεια, οι δομές υγείας υπήρξαν ανέτοιμες να εξυπηρετήσουν τον νεοεισερχόμενο πληθυσμό. Παράλληλα, ο ΕΟΔΥ κλήθηκε να αντιμετωπίσει επίσης τραυματικές εμπειρίες, καθώς και πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές. Τα υπερπλήρη κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας παρουσιάζουν υψηλές υγειονομικές απαιτήσεις και συνδέθηκαν με σοβαρές ασθένειες. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία ύπαρξης κατευθυντήριων γραμμών αναφορικά με τον ιατρικό έλεγχο, την παροχή υγειονομικής περίθαλψης και την καλή διαχείριση της μετάβασης στις νοσοκομειακές εγκαταστάσεις. Προς αυτή την κατεύθυνση συμβάλλουν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, παλεύοντας να εξασφαλίσουν την κατάλληλη υποστήριξη ειδικά σε ότι έχει να κάνει με τους ανήλικους πρόσφυγες, στις συχνές περιπτώσεις ανεπαρκούς πρόσβαση στις υπηρεσίες του ΕΟΔΥ.

Με τη χρήση ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών εργαλείων, αρχικά μετά το 2015 στο ΚΕΕΛΠΝΟ με το πρόγραμμα Philos (και ο ΕΟΔΥ τώρα), ξεκίνησε τα πρώτα προγράμματα υγείας για πρόσφυγες από τις δημόσιες υπηρεσίες. Αρχικά υλοποιήθηκε στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης (ΚΥΤ) στα νησιά και στη συνέχεια στην ηπειρωτική χώρα, με πολύ περιορισμένα αποτελέσματα.

Η κατάσταση παραμένει σοβαρή και σε πολλές περιπτώσεις, μη διαχειρίσιμη. Στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, η πρόσβαση στις δομές υγείας παραμένει ιδιαίτερα περιορισμένη λόγω της έλλειψης προσωπικού. Στο κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης (ΚΥΤ) της Σάμου υπήρχε μόνο ένας γιατρός σε όλη τη διάρκεια του 2018. Δεδομένου ότι ο γιατρός παραιτήθηκε τον Φεβρουάριο του 2019, οι ανάγκες υγείας καλύπτονταν μόνο από το δημόσιο νοσοκομείο του νησιού². Όπως σημειώνει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), *“σε όλα τα νησιά και σε κάποια κέντρα στην ηπειρωτική χώρα, ο αριθμός των υπαλλήλων του Υπουργείου Υγείας, ιδίως των ιατρών και των πολιτισμικών διαμεσολαβητών, δεν επαρκεί για να βοηθήσει τους πρόσφυγες σε σχέση με τις ιατρικές και ψυχοκοινωνικές ανάγκες τους. Τα περιορισμένα δημόσια ιδρύματα ψυχικής υγείας στην Ελλάδα αποτελούν ιδιαίτερο μέλημα”*³.

¹ Council of Europe, *Report by Commissioner for Human Rights Dunja Mijatovic following her visit to Greece from 25 to 29 June 2018*, CommDH(2018)24, 6 November 2018, para 40, διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/report-on-the-visit-to-greece-from-25-to-29-june-2018-by-dunja-mijatov/16808ea5bd>

² Refugee Support Aegean, *Situation on Samos has reached the edge*, 18 February 2019, διαθέσιμο: <https://rsaagean.org/en/situation-on-samos-has-reached-the-edge/>

³ UNHCR, *Factsheet: Greece, January 2019*, διαθέσιμο: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/68057>

Η έλλειψη προσωπικού σε συνδυασμό με τον υπερπληθυσμό (στα τέλη του 2019 περισσότεροι από 42.000 αιτούντες άσυλο διέμεναν στα ΚΥΤ των ελληνικών νησιών, παρόλο που οι εγκαταστάσεις έχουν μέγιστη χωρητικότητα 6.178 άτομα⁴) και τις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης στα ΚΥΤ (διαμονή σε σκηνές, ανεπαρκής πρόσβαση σε νερό, ελεεινή αποχέτευση, κάκιση υγιεινή) εκθέτουν τα άτομα σε αναπνευστικές, δερματικές και γαστρεντερικές λοιμώξεις, καθώς και σε περιβαλλοντικούς κινδύνους⁵. Οργανώσεις όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, έχουν προειδοποιήσει επανειλημμένα σχετικά με την επιδείνωση της υγείας (ιδιαίτερα της ψυχικής) των αιτούντων άσυλο, λόγω των συνθηκών περιορισμού.

Μέχρι πρόσφατα, ο νόμος 4368/2016 που ορίζει την ελεύθερη πρόσβαση στις υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ευπαθών ατόμων, χωρίς κοινωνική ασφάλιση⁶, ίσχυε και για τους αιτούντες άσυλο, αλλά και τα μέλη των οικογενειών τους. Ωστόσο, τον Ιούλιο του 2019, η ελληνική κυβέρνηση διέκοψε την απόδοση Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) στους αιτούντες άσυλο και στους μετανάστες χωρίς έγγραφο με αποτέλεσμα να διακοπεί και η ελεύθερη πρόσβαση στις υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Πέραν τούτου, η μετατραυματική διαταραχή άγχους αφαιρέθηκε από τις κατηγορίες ευπάθειας που εξετάζονται κατά τη διαδικασία ασύλου, ενώ παράλληλα επεκτάθηκαν τα μέτρα κράτησης.

Η σοβαρή κατάσταση που προέκυψε λόγω της διακοπής απόδοσης ΑΜΚΑ (ιδιαίτερα για τα άτομα με χρόνιες και σοβαρές ασθένειες) αντιμετωπίστηκε μετά από έξι μήνες με την θέσπιση του Προσωρινού Αριθμού Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού (ΠΑΑΥΠΑ) ο οποίος αποδίδεται σε όλους ανεξαιρέτως τους αιτούντες άσυλο από την Υπηρεσία Ασύλου κατά την καταχώρηση της αίτησης για διεθνή προστασία. Στην περίπτωση που απορριφθεί η αίτηση ασύλου ο ΠΑΑΥΠΑ απενεργοποιείται αυτόματα, ενώ στην περίπτωση αποδοχής της αίτησης προβλέπεται μετάπτωση του σε ΑΜΚΑ».

Παρόλη την προσπάθεια που έγινε τα προηγούμενα έτη, κυρίως από διεθνείς και εθνικές ΜΚΟ και διεθνείς οργανισμούς αλλά και από το κράτος για την προάσπιση του δικαιώματος των προσφύγων και των μεταναστών στην πρόσβαση στη δημόσια υγεία, στα τέλη του 2019 η κυβέρνηση απαγόρευσε την έκδοση Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) που είναι απαραίτητος σε όλους τους πολίτες για να εξετάζονται σε τακτικά ιατρεία και να παίρνουν συνταγές για τα φάρμακά τους. Αυτό δημιούργησε ιδιαίτερες δυσκολίες κατά κύριο λόγο στους χρονίως ασθενούντες ως προς την παρκολούθησή τους από γιατρούς του δημόσιου τομέα και τον εφοδιασμό τους με τα απαραίτητα φάρμακα. Στις 31/01/2020 με κοινή υπουργική απόφαση αποφασίστηκε να χορηγείται άλλος ειδικός αριθμός κοινωνική ασφάλισης αποκλειστικά για αιτούντες άσυλο, αλλά αυτή η απόφαση δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή έως και σήμερα. (ΚΥΑ 717/2020 - ΦΕΚ 199/Β/31-1-2020, 2020)

⁴ Hellenic Republic Ministry of Citizen Protection, National Coordination Center for Border Control, Immigration and Asylum, *National situational picture regarding the Islands at Eastern Aegean Sea*, 1 January 2020, διαθέσιμο: <https://infocrisis.gov.gr/7364/national-situational-picture-regarding-the-islands-at-eastern-aegean-sea-1-1-2020/?lang=en>

⁵ International Rescue Committee, *Unprotected, unsupported, uncertain: recommendations to improve the mental health of asylum seekers on Lesbos*, September 2018, διαθέσιμο: <https://www.rescue.org/sites/default/files/document/3153/unprotectedunsupporteduncertain.pdf>

⁶ Άρθρο 33 Ν. 4368/2016 (ΦΕΚ 21/Α/21-2-2016), διαθέσιμο: http://dipe-a-athin.att.sch.gr/images/symbouloi_eid.agwg/nomos_4368-21_2_2016_arthro82.pdf

Η κατάσταση γίνεται ακόμα πιο περίπλοκη όσον αφορά την παροχή πιο εξειδικευμένων υπηρεσιών υγείας, όπως οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας, και ιδιαίτερα σε ειδικές ομάδες του πληθυσμού, όπως είναι τα θύματα βασανιστηρίων και οι επιζήσαντες έμφυλης βίας. Σε αυτούς τους τομείς, η εξειδίκευση στις κυβερνητικές υπηρεσίες υγείας είναι σχεδόν ανύπαρκτη και τέτοια περιστατικά υποστηρίζονται σχεδόν κατά αποκλειστικότητα από φορείς της κοινωνίας των πολιτών, όπου αυτοί είναι διαθέσιμοι, δηλαδή στα αστικά κέντρα όπως η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη, ενώ σε μικρότερες πόλεις τέτοιες δομές υποστήριξης απουσιάζουν εντελώς.

Σε πολλά ευάλωτα άτομα επιτρέπεται να ταξιδέψουν από τα νησιά στην ενδοχώρα ώστε να λάβουν ιατρική φροντίδα και να έχουν πρόσβαση στην Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου, ωστόσο πολλοί φορείς δεν συναντούν και δεν παρακολουθούν αυτές τις μεμονωμένες περιπτώσεις, παρά το ότι αναμένονται να διασφαλίζουν ότι αυτά τα άτομα θα λάβουν την κατάλληλη ιατρική φροντίδα, στέγαση και άλλες υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης και της διερμηνείας, μετά την άφιξή τους. Πολλοί από αυτούς, κάποιοι γυναίκες και παιδιά, έχουν βρεθεί να ζουν στους δρόμους. Άλλοι μένουν παγιδευμένοι στα νησιά χωρίς πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες. (More than Six Months Stranded - What Now?, 2016)

Η διαχείριση περιστατικών έμφυλης βίας καθώς και η πρόληψη στις ανοιχτές δομές φιλοξενίας ανήκουν στην αρμοδιότητα του ΕΟΔΥ με τις ίδιες δυσκολίες που αναφέρθηκαν και παραπάνω. Ειδικότερα, και όπως θα αναλυθεί λεπτομερέστερα στο επόμενο κεφάλαιο, το προσωπικό του ΕΟΔΥ είναι μερικώς ή και καθόλου εκπαιδευμένο στη διαχείριση και τον εντοπισμό ανάλογων περιστατικών.

2.4. Η στέγαση των προσφύγων στην Ελλάδα

Από το 2015 και μετά, οι διαδικασίες για την αποκατάσταση της στέγης των προσφύγων εντάθηκε λόγω της αύξησης του αριθμού των ανθρώπων που παρέμειναν εγκλωβισμένοι στην Ελλάδα. Οι επείγουσες ανάγκες και πιέσεις που έχουν προκύψει οδήγησαν στη δημιουργία προσφυγικών δομών ως απάντηση στον επείγοντα χαρακτήρα της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, μια απόφαση που προωθήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και συμφωνήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση, ωστόσο, πρόκειται για ένα ζήτημα που προκάλεσε έντονες συζητήσεις καθώς είναι η πρώτη φορά μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο που δημιουργούνται δομές στην Ευρώπη με μαζικό τρόπο. Εν τω μεταξύ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδότησε μέσω της Έπαυτης Αρμοστείας και ένα πρόγραμμα διαμονής σε διαμερίσματα για περίπου 20.000 άτομα σε λίγες πόλεις, το οποίο διαχειρίζονται οι αντίστοιχοι δήμοι και κάποιες ΜΚΟ. Υπάρχουν δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, οι οποίες όμως καλύπτουν περίπου το ήμισυ των πραγματικών αναγκών, ενώ προσωρινή φιλοξενία παρέχεται περιστασιακά σε ξενοδοχεία.

Μόλις κάποιος λάβει διεθνή προστασία στην Ελλάδα, δεν είναι πλέον δικαιούχος των υπηρεσιών υποδοχής για αιτούντες άσυλο, συμπεριλαμβανομένης της διαμονής. Πρόσφατα μάλιστα, μειώθηκε σημαντικά και η μεταβατική περίοδος χάριτος : Από τον Μάρτιο του τρέχοντος έτους, οι άνθρωποι δεν μπορούν να παραμείνουν πλέον στο σύστημα υποδοχής για έξι μήνες μετά την επίσημη αναγνώρισή τους ως πρόσφυγες - έχουν μόνο 30 ημέρες.

Μεταξύ των περίπου 11.000 προσφύγων που κλήθηκαν τον Ιούνιο του 2020 να εγκαταλείψουν το σύστημα υποδοχής συμπεριλαμβάνονται τόσο άτομα των οποίων η περίοδος χάριτος έληξε πρόσφατα όσο και ορισμένοι που τους επιτράπηκε να παραμείνουν πολύ περισσότερο από την περίοδο χάριτος. Θεωρητικά, οι επίσημα αναγνωρισμένοι πρόσφυγες θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στις περισσότερες κοινωνικές υπηρεσίες που έχουν οι Έλληνες υπήκοοι. Επιτρέπεται επίσης να εργάζονται. Στην πράξη όμως, η μετάβαση έξω από το σύστημα υποδοχής ασύλου είναι εξαιρετικά δύσκολη για πολλούς. Τα γραφειοκρατικά εμπόδια για να λάβουν την κρατική υποστήριξη είναι υψηλά, πολλοί πρόσφυγες δεν μπορούν ακόμη να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά στα ελληνικά και πολλοί έρχονται αντιμέτωποι με διακρίσεις στην αγορά εργασίας και στέγασης. Κατ' αυτόν τον τρόπο δυσκολεύονται να πληρώσουν για στέγη και να βρουν ένα διαμέρισμα ή ένα σπίτι. Ιδιαίτερα σε μια χώρα η οποία πλήττεται σοβαρά από μέτρα λιτότητας και από την παράλυση της οικονομίας της από τα μνημόνια της ΕΕ το 2010 και μετά.

2.5. Έμφυλη Βία

Προτού αναφερθούμε στην έμφυλη βία όσον αφορά ειδικά τον προσφυγικό πληθυσμό, θα ήταν χρήσιμο για την καλύτερη κατανόηση της κατάστασης στην Ελλάδα να αναφερθούμε στο θεσμικό πλαίσιο και στις πολιτικές και στρατηγικές όσον αφορά την έμφυλη και την ενδοοικογενειακή βία στη χώρα συνολικά.

Η Ελλάδα ήταν από τα ευρωπαϊκά κράτη που καθυστέρησαν να υιοθετήσουν το απαραίτητο εξειδικευμένο πλαίσιο για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Λίγο πριν από το 2006, τα αδικήματα που λάμβαναν χώρα στο πλαίσιο της οικογένειας τιμωρούνταν από τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα. Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή σε σχέση με την ισότητα των φύλων και την παιδική προστασία στην Ελλάδα, φαίνεται πως καθοριστικής σημασίας για την κατοχύρωση των σχετικών πλαισίων ήταν η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και η συνειδητοποίηση, πρωτίστως σε διεθνές και ευρωπαϊκό αλλά μετέπειτα και σε εθνικό επίπεδο, ότι η ουσιαστική ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών δεν μπορεί να επιτευχθεί αν οι γυναίκες και τα παιδιά δεν προστατευτούν από τη βία (Actionaid, 2018).

Όπως παρατηρούν η Δ. Νάτση και Θ. Παππά (2019) στη μελέτη τους η *Η νομοθετική αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων στην Ελλάδα*, παρά την ύπαρξη όλων πλείστων νομοθετικών διατάξεων, τις διαρκείς καμπάνιες ευαισθητοποίησης και τους αγώνες, η ουσιαστική ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε καμία περίπτωση δεν είναι ένα γεγονός για το οποίο μπορεί να καυχιέται η διεθνής κοινότητα και πολύ περισσότερο η χώρα μας. Σύμφωνα με την Έκθεση του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Ισότητας των φύλων για το έτος 2017, η Ελλάδα τερμάτισε τελευταία μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα ζητήματα ισότητας των φύλων.

Από την υπογραφή της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης η οποία υπογράφηκε στις 11/05/2011 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Αυγούστου 2014 η ελληνική νομοθεσία προχώρησε σε μία σειρά αλλαγών ώστε να προσαρμοστεί στις προβλέψεις της Σύμβασης. Πιο συγκεκριμένα, τροποποίησε τον ποινικό κώδικα σχετικά με τον ακρωτηριασμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων (μια πρακτική που δεν ακολουθείται στην Ελλάδα αλλά που μπορεί να συμβεί λόγω των προσφυγικών / μεταναστευτικών ροών) και με την αιτιολόγηση

των εγκλημάτων στο όνομα της (αποκαλούμενης) τιμής. Παρόλο που δεν επιτρεπόταν με καμία νομοθετική ρύθμιση, κρίθηκε σκόπιμο να τονιστεί ότι τα έθιμα και οι παραδόσεις που ακολουθεί ο δράστης, καθώς και η θρησκεία του δεν συνιστούν βάση ικανή να μειώσει την ποινή. Ακόμη, η ελληνική νομοθεσία προχώρησε σε νομοθετικές ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου των αναγκαστικών γάμων. Έτσι, στους σκοπούς του εγκλήματος της εμπορίας ανθρώπων περιλαμβάνεται πια και η περίπτωση των γάμων που συνάπτονται υπό το καθεστώς εξαναγκασμού. Σχετική με την προσπάθεια εξάλειψης των αναγκαστικών γάμων είναι και η κατάργηση της παρ. 3 του άρθρου 339 «Αποπλάνηση παιδιών», σύμφωνα με την οποία δεν ασκούσαν ποινική δίωξη, αν μεταξύ του υπαιτίου και του παθόντος τελούνταν γάμος. Τέλος στις τροποποιήσεις του ποινικού Κώδικα προστέθηκε και η παρενοχλητική παρακολούθηση, η οποία μέχρι πρότινος δεν αποτελούσε ποινικό αδίκημα (Νάτση- Παππά, 2019).

Όπως αναφέρει η αιτιολογική έκθεση του Υπουργείου Εσωτερικών για το σχέδιο νόμου «*Πρώτηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων και καταπολέμηση της έμφυλης βίας*» που αναρτήθηκε τον Μάρτιο του 2018,

Η βία κατά των γυναικών είναι ένα φαινόμενο διαχρονικό, το οποίο δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες φυλετικές, κοινωνικές, οικονομικές, θρησκευτικές ή μορφωτικές ομάδες, αλλά συνιστά τον σκληρό πυρήνα των έμφυλων ανισοτήτων και αναπαράγει τις σχέσεις εξουσίας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Είναι μάλιστα δύσκολο να καταπολεμηθεί, αν λάβει κανείς υπόψη και τη διστακτικότητα των θυμάτων να καταγγείλουν τα περιστατικά βίας ενώπιον των αρχών. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, καθώς και εν μέσω συνεχών μεταναστευτικών ροών από τις εμπόλεμες ζώνες, το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών έχει οξυνθεί εξαιρετικά και έχει καταστήσει σαφή την ανάγκη για τη λήψη μέτρων, από την Πολιτεία, για την αντιμετώπισή του (Actionaid, 2018).

Γίνεται σαφές λοιπόν ότι για το ελληνικό κράτος, τουλάχιστον σε θεσμικό επίπεδο και έστω με κάποια καθυστέρηση, τα ζητήματα που προκύπτουν από την έμφυλη βία τόσο στο γηγενή πληθυσμό όσο και στον προσφυγικό/μεταναστευτικό λαμβάνονται τελικά υπόψη. (Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών «*Πρώτηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων και καταπολέμηση της έμφυλης βίας*», 2018)

Από την αρχή της προσφυγικής κρίσης, η αντιμετώπιση της έμφυλης βίας και η ασφάλεια των γυναικών και άλλων ομάδων, όπως η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και τα παιδιά, τέθηκαν στο επίκεντρο τόσο από κρατικούς φορείς, που στη συγκεκριμένη περίπτωση επέδειξαν γρήγορα αντανακλαστικά σε σχέση με άλλους τομείς του προσφυγικού, όσο και από φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Στο «*Εθνικό Σχέδιο δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020*», η *Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων* αναφέρεται στην ανάγκη καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού των γυναικών, και ιδιαίτερα όσων βιώνουν διπλό αποκλεισμό λόγω του ότι ανήκουν σε άλλη ευάλωτη ομάδα, συνεπώς και των προσφυγισσών. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει τα ακόλουθα:

Στον παρόντα άξονα προτεραιότητας η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων δίνει βαρύτητα στην κατηγορία των γυναικών που υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις όχι μόνο βάσει του φύλου, αλλά και βάσει της ευαλωτότητας (ΑμΕΑ,

φυλακισμένες, αποφυλακισμένες, τοξικοεξαρτημένες κλπ.) και της διακινδύνευσης στο πλαίσιο μίας ειδικής κατάστασης που βιώνουν (μακροχρόνια άνεργες, Ρομά, γυναίκες πρόσφυγες, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών κλπ.). Ακόμα, όμως, και η προσπάθεια κατηγοριοποίησης και οριοθέτησης του αντικειμένου των διακρίσεων και των ευπαθών κοινωνικά ομάδων, δεν αρκεί για να αποτυπώσει την πολυπλοκότητα των επιμέρους ταυτοτήτων και της διαφορετικότητας της που, δυνητικά, μπορεί, κάποια στιγμή στη ζωή της, να βιώσει μία γυναίκα (π.χ. που μπορεί να είναι και γυναίκα και πρόσφυγας και τοξικοεξαρτημένη κλπ.). Άρα, αυτά τα όρια είναι ρευστά και αυτό είναι κάτι που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη χάραξη ειδικών πολιτικών ή θετικών δράσεων. (Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020, 2016)

Σύμφωνα με έρευνα που δημοσιεύτηκε από την Actionaid με τίτλο «Η ενδοοικογενειακή βία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης - Η οπτική των επαγγελματιών και προτάσεις βελτίωσης των εφαρμοζόμενων πολιτικών», ανάμεσα στους παράγοντες κινδύνου όπως είναι η οικονομική εξάρτηση του μέλους που υφίσταται τη βία, η έλλειψη υποστηρικτικού περιβάλλοντος, η περιθωριοποίηση και οι διακρίσεις, η προσφυγική ταυτότητα εντοπίζεται ως ένας επιπρόσθετος παράγοντας κινδύνου. Οι συμμετέχοντες στην εν λόγω έρευνα εντόπισαν δύο κύριους παράγοντες που ξεχωρίζουν τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Ο πρώτος αφορά τις συνθήκες που απορρέουν από την προσφυγική τους ταυτότητα, όπως τα βιώματα του πολέμου, του επίπονου ξεριζωμού, του μακρινού και επικίνδυνου ταξιδιού προς την Ευρώπη, της αστάθειας και της αβεβαιότητας για το μέλλον και της όχι πάντα φιλόξενης αντιμετώπισης από την Ελληνική κοινωνία και κράτος. Ο δεύτερος τις πεποιθήσεις, τα ήθη και έθιμα ή όπως έχει επικρατήσει «η κουλτούρα (Actionaid, 2018).

Επιβεβαιώνοντας τη σύνδεση της ενδοοικογενειακής βίας με την κοινωνική, οικονομική, νομική και πολιτική αποδυνάμωση των γυναικών, οι ειδικοί παρατηρούν πως συμπεριφορές που στην Ελλάδα αποτελούν ενδοοικογενειακή βία φαίνεται να είναι πιο έντονες ανάμεσα στον προσφυγικό πληθυσμό – δηλαδή πιο συχνές και πιο σοβαρές – ενώ διαφέρουν και ως προς τις μορφές τους. Πιο συγκεκριμένα, συμπεριλαμβάνουν εγκλήματα τιμής, εξαναγκαστικούς γάμους, συχνά σε μικρή ηλικία. Συχνά επίσης η βία προέρχεται από το συγγενικό περιβάλλον του συζύγου, και ιδιαίτερα από τις πεθερές (Actionaid, 2018).

Τα δεδομένα δείχνουν πως οι δυναμικές της βίας είναι πανομοιότυπες, αλλά στην περίπτωση του μεταναστευτικού πληθυσμού υπάρχουν πολλαπλασιαστικοί παράγοντες. Με άλλα λόγια τα κύρια μοτίβα της ενδοοικογενειακής βίας σε γηγενή και προσφυγικό πληθυσμό είναι τα ίδια, απλά μεγεθύνονται από την προσφυγική κατάσταση: η αποκοπή από το συγγενικό και υποστηρικτικό περιβάλλον είναι ακραία, η οικονομική εξάρτηση είναι καθολική, η αβεβαιότητα για το μέλλον απόλυτη. Πολλές φορές γραφειοκρατικές διαδικασίες οξύνουν την προϋπάρχουσα ασυμμετρία μεταξύ συζύγων (π.χ. οι αιτήσεις ασύλου παντρεμένων ζευγαριών αξιολογούνται μαζί). Επίσης, υπάρχει έλλειψη βασικών πληροφοριών για την αναπαραγωγική υγεία, για τη βία, για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ομοίως, η ανατροπή των κοινωνικών ρόλων είναι πιο έντονη, με τους άντρες πρόσφυγες να φέρονται να αντιδρούν – εν μέρει τουλάχιστον – με απόλυτη απραγμία (Actionaid, 2018).

Ήδη από τον Δεκέμβριο του 2017 υπογράφηκε ένα κοινό Πρωτόκολλο Συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων «Για την υιοθέτηση κοινού πλαισίου διαδικασιών

εντοπισμού, παραπομπής και φιλοξενίας, αλλά και παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών και δράσεων σε γυναίκες πρόσφυγες - θύματα, ή εν δυνάμει θύματα, βίας και στα παιδιά τους, καθώς και σε γυναίκες πρόσφυγες αρχηγούς μονογονεϊκών οικογενειών».

Στο Α' Μέρος του Άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου αναφέρονται ρητά τα εξής:

[...] οι συμβαλλόμενοι φορείς συμφωνούν και συναποδέχονται ότι το κάθε μέρος χωριστά και όλοι από κοινού θα συμβάλλουν στην βέλτιστη κατά το δυνατό προετοιμασία, στις ανάγκες συντονισμού, στην προαγωγή και υλοποίηση δράσεων αναφορικά: Α. Με τον προσφυγικό πληθυσμό 1.Ενημέρωση των γυναικών προσφύγων (αιτουσών ή μη χορήγησης ασύλου), σύμφωνα με τη «Σύμβαση της Γενεύης» και τις διατάξεις του άρθρου 2 (β) και (γ) του π.δ. 141/2013, για τις παρεχόμενες υπηρεσίες δηλαδή, για τη δυνατότητα φιλοξενίας στους Ξενώνες Φιλοξενίας της Γ.Γ.Ι.Φ. και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και την παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης καθώς και δικτύωσης με άλλους φορείς και υπηρεσίες, υπό την αίρεση της εξασφάλισης διερμηνείας ή διαπολιτισμικής μεσολάβησης. 2. Ενημέρωση των γυναικών προσφύγων, για τις προϋποθέσεις φιλοξενίας στους Ξενώνες, καθώς και την ρητή αποδοχή από μέρους τους του Κανόνα Λειτουργίας των Ξενώνων Φιλοξενίας, όπως αυτός έχει τεθεί σε ισχύ από 20/12/2013, σε συνάρτηση με τους ισχύοντες νόμους, σχετικές διατάξεις και υπουργικές αποφάσεις, ή έχει επικαιροποιηθεί και ισχύει. 3. Θέση σε εφαρμογή επικαιροποιημένου εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας των Ξενώνων Φιλοξενίας. (Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων/Πρωτόκολλο Συνεργασίας, 2017)

Ακόμη, στο Γ μέρος του Άρθρου 2 αναφέρεται:

[...] Με τα στελέχη της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης και των ανοιχτών Δομών Προσωρινής Υποδοχής και των ανοιχτών Δομών Προσωρινής Φιλοξενίας 1. Ενημέρωση και παροχή οδηγιών για το πλαίσιο διαδικασιών εντοπισμού, παραπομπής, φιλοξενίας και στήριξης των ωφελούμενων γυναικών προσφύγων και των παιδιών τους. 2. Σχεδιασμός επιμόρφωσης-κατάρτισης αναφορικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση περιστατικών έμφυλης βίας στο γυναικείο προσφυγικό πληθυσμό. (Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων / Πρωτόκολλο Συνεργασίας, 2017)

Σε μία μελέτη που διενεργήθηκε το 2016 από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας και το Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών, ΔΙΟΤΙΜΑ για την ανίχνευση αναγκών γυναικών προσφύγων που μένουν σε δομές φιλοξενίας, τα κυριότερα προβλήματα όσον αφορά την καταγραφή, αντιμετώπιση και καταπολέμηση της έμφυλης βίας στις δομές φιλοξενίας είναι: η δυσκολία της αποκάλυψης περιστατικών έμφυλης βίας, η πολυπλοκότητα και τα κενά ταυτοποίησης λόγω έλλειψης συντονισμού εντός των δομών, η έλλειψη εξειδικευμένων και έμπειρων στελεχών, η διερμηνεία και η έλλειψη γυναικών διερμηνέων, τα κενά στο σύστημα παραπομπών και η γενικευμένη απουσία ασφάλειας και προστασίας στις δομές φιλοξενίας (ΚΕΘΙ, 2016).

Όπως θα δούμε παρακάτω, τα προβλήματα και οι δυσκολίες σύμφωνα με τους επαγγελματίες δεν διαφέρουν σημαντικά από τα προαναφερόμενα.

Στην ίδια μελέτη γίνεται επίσης αναφορά στην ανάγκη ευαισθητοποίησης των ανδρών. Η πρόληψη της έμφυλης βίας δεν είναι μία μονομερής ενέργεια και δεν αφορά αποκλειστικά τις γυναίκες. Οι στρατηγικές πρόληψης θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν και τους άνδρες. Ωστόσο, η μελέτη αναφέρεται και στην έλλειψη δράσεων ως προς την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των ανδρών στην Ελλάδα και στις δομές φιλοξενίας ειδικότερα (ΚΕΘΙ, 2016).

Η απουσία ενός κεντρικού συντονισμού μεταξύ φορέων έχει ως αποτέλεσμα τη μη ύπαρξη μίας αξιόπιστης βάσης δεδομένων που να αποτυπώνει αριθμητικά το πρόβλημα και τα καταγεγραμμένα περιστατικά έμφυλης βίας. Άλλωστε, η μη αναφορά των περιστατικών σε πανελλαδικό επίπεδο, και ειδικότερα στον προσφυγικό πληθυσμό, είναι ένα από τα κύρια ζητήματα, οπότε και ο αριθμός των πραγματικών περιστατικών είναι πολλαπλάσιος των καταγεγραμμένων. Ενδεικτικό της κατάστασης είναι ότι το 2017 η UNHCR κατέγραψε 622 αναφορές περιστατικών έμφυλης βίας μόνο στα νησιά του Αιγαίου, με τις 174 περιπτώσεις να αναφέρουν ότι το περιστατικό έλαβε χώρα μετά την άφιξή τους στην Ελλάδα. Οι πληροφορίες είναι ακόμη πιο συγκεχυμένες όσον αφορά τους άνδρες θύματα και τα παιδιά. Επιπλέον, όπως θα δούμε και από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, το πρόβλημα συνεχίζει να υφίσταται χωρίς να παρουσιάζει κάποια σημαντική βελτίωση (ΔΙΟΤΙΜΑ, 2019).

Σε έρευνα σχετικά με την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στον προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό που πραγματοποιήθηκε από το Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών και δημοσιεύθηκε τον Δεκέμβριο του 2019, προτείνεται στις διεθνείς και εθνικές ΜΚΟ ότι απαραίτητα για την πρόληψη της έμφυλης βίας είναι η υλοποίηση προγραμμάτων πρόληψης, ενδυνάμωσης και κινητοποίησης της κοινότητας καθώς και εξειδικευμένες δράσεις που θα απευθύνονται και σε άνδρες, όπως επίσης και προγράμματα κινητοποίησης της προσφυγικής/ μεταναστευτικής κοινότητας για την εξασφάλιση της συμμετοχής της κοινότητας των προσφύγων στους μηχανισμούς προστασίας και πρόληψης έμφυλης βίας (ΔΙΟΤΙΜΑ, 2019).

Αξίζει να αναφερθεί ότι τα κενά και οι δυσκολίες που αναφέρθηκαν παραπάνω δεν αφορούν αποκλειστικά τον προσφυγικό πληθυσμό στην Ελλάδα, αλλά την ελληνική κοινωνία στο σύνολο της. Τα περιστατικά έμφυλης βίας δύσκολα καταγγέλλονται, και όταν αυτό γίνεται συναντώνται διάφορα εμπόδια, όπως η ελλιπής εκπαίδευση των δημοσίων υπαλλήλων σχετικά με την έμφυλη βία. Ένα ακόμα σημαντικό κενό για όλες τις γυναίκες, ανεξάρτητα εάν είναι προσφύγισσες ή όχι, είναι η έλλειψη δομών για τη φιλοξενία τους από τη στιγμή της καταγγελίας έως ότου ολοκληρωθούν οι διαδικασίες για την ένταξή τους σε κάποιο ξενώνα κατοικημένων γυναικών. Το σημαντικότερο όμως κενό/πρόβλημα στην ελληνική πραγματικότητα, που είτε άμεσα είτε έμμεσα έχει αντίκτυπο και στην εργασία με πρόσφυγες και μετανάστες σε θέματα έμφυλης βίας, είναι η ελλιπής ή ακόμα και απύσχα ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα φύλου. Επιπλέον, το εκπαιδευτικό σύστημα αναφέρεται αποκλειστικά στο βιολογικό φύλο, χωρίς να γίνεται καμία αναφορά σε κοινωνικά φύλα, με το θέμα να αποτελεί ακόμα και ταμπού και να μη συζητάται. Για το λόγο αυτό οι επαγγελματίες που εργάζονται στο προσφυγικό είναι απαίδευτοι σε θέματα φύλου και τις περισσότερες φορές απουσιάζει από την όποια παρέμβαση η φεμινιστική προσέγγιση του ζητήματος.

3. Μέθοδοι και δείγμα

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύονται οι μέθοδοι έρευνας που ακολουθήθηκαν για την αξιολόγηση των αναγκών των επαγγελματιών που εργάζονται στο πεδίο με άνδρες μετανάστες και πρόσφυγες, των αναγκών των ίδιων των ανδρών όσον αφορά την πρόληψη της έμφυλης βίας, αλλά και των αναγκών για τη διαμόρφωση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για επαγγελματίες στο πεδίο. Στην πρώτη φάση την περίοδο Δεκεμβρίου 2019 -Φεβρουαρίου 2020 έλαβε χώρα το ποιοτικό μέρος της έρευνας και ως μέθοδοι επιλέχθηκαν η συνεντεύξεις και οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης. Στο ποσοτικό μέρος της έρευνας που έλαβε χώρα τον Μάρτιο 2020, χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε από κοινού με όλους τους εταίρους και στη βάση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας, το οποίο μοιράστηκε σε επαγγελματίες που εργάζονται με πρόσφυγες και μετανάστες.

3.1. Συζητήσεις Ομάδας Εστίασης

Οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης αποτελούν μια μέθοδο συλλογής δεδομένων που μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο αυτόνομα, ως η μοναδική για την εκάστοτε μελέτη, όσο και συμπληρωματικά μιας άλλης ποιοτικής ή/και ποσοτικής μεθόδου. Η ομάδα των συμμετεχόντων απαρτίζεται από άγνωστους μεταξύ τους ανθρώπους, τους οποίους, όμως, συνδέει μια παρόμοια εμπειρία ή ενασχόληση με το υπό μελέτη θέμα. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, συζήτηση ολοκληρώνεται σε μία συνάντηση, με τον συντονιστή να θέτει ανοικτές ερωτήσεις για τη διερεύνηση του υπό μελέτη θέματος. Ο ρόλος του συντονιστή εστιάζεται κυρίως στη διασφάλιση της συμμετοχής όλων των μελών και στην ενθάρρυνση έκφρασης όλων των απόψεων (Αγγελική Μωραϊτή, 2010).

Τα πλεονεκτήματα των ομάδων εστιασμένης συζήτησης είναι ότι συμβάλλει στη διερεύνηση των απόψεων διάφορων ομάδων, συμβάλλει στον εμπλουτισμό των δεδομένων μέσω του φαινομένου της «χιονοστιβάδας» που προκαλείται όταν οι απαντήσεις κάποιων συμμετεχόντων αποτελούν ερέθισμα για άλλους, δημιουργεί αίσθημα ασφάλειας, αποτελεί οικονομικό τρόπο για τη συλλογή δεδομένων από ένα σημαντικό αριθμό ατόμων, και το ότι ο ερευνητής έχει την δυνατότητα να αλληλεπιδρά με τους συμμετέχοντες (Αγγελική Μωραϊτή, 2010).

Τα μειονεκτήματα - περιορισμοί στη χρήση των ομάδων εστιασμένης συζήτησης είναι ότι δεν είναι πάντα εφικτή η εξασφάλιση της προσωπικής αποκάλυψης, καθώς κάποιιοι συμμετέχοντες ενδέχεται να δυσκολεύονται να εκφράσουν τις απόψεις και τα συναισθήματά τους στο πλαίσιο μιας ομάδας, η κυριάρχηση της συζήτησης από λίγους συμμετέχοντες και η πιθανή ανάπτυξη συγκρούσεων στην ομάδα με κίνδυνο κάποιιοι από τους συμμετέχοντες να δυσκολεύονται στην έκφραση των απόψεων τους (Αγγελική Μωραϊτή, 2010).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, στα πλαίσια του εργαστηρίου των ειδικών που διοργανώθηκε από τη Συμβίωση για το πρόγραμμα FOMEN πραγματοποιήθηκε μία συζήτηση ομάδας εστίασης στην Αθήνα τον Δεκέμβριο του 2019.

Στην ομάδα συμμετείχαν 15 ειδικοί που εργάζονται με πρόσφυγες και μετανάστες και τρεις ερευνητές (ένας διευκολυντής της συζήτησης, ένας κρατούσε σημειώσεις και ένας παρατηρητής). Η ομάδα των συμμετεχόντων απαρτιζόταν από 11 γυναίκες και 4 άνδρες, όλοι

επαγγελματίες στον ψυχοκοινωνικό τομέα. Λίγοι από αυτούς γνωρίζονταν ελάχιστα λόγω κάποιας παλαιότερης συνεργασίας.

Πιο συγκεκριμένα στην ομάδα συμμετείχαν:

- Μία δικηγόρος που εργάζεται για ΜΚΟ στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Ένας υπάλληλος παιδικής προστασίας που εργάζεται σε δομή για ασυνόδευτους ανήλικους (μόνο αγόρια). Η δομή δέχεται εφήβους 14-17 ετών και εργάζονται μαζί τους πάνω σε θέματα όπως η ισότητα των φύλων.
- Μία κοινωνική λειτουργός που εργάζεται σε ΜΚΟ για ασυνόδευτους ανήλικους (αγόρια).
- Ένας κοινωνικός λειτουργός που εργάζεται για ΜΚΟ με ομάδα στόχου άστεγους νέους 16-20 ετών στους οποίους παρέχεται ένα μέρος για να κάνουν μπάνιο, να πλύνουν τα ρούχα τους και ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Παρ' όλο που το κέντρο απευθύνεται σε αγόρια και κορίτσια, κυρίως αγόρια το επισκέπτονται. Ο αριθμός των νέων ανθρώπων που επισκέπτονται το κέντρο αυξάνεται.
- Μία διερμηνέας (Γερμανικά, Νταρί/Φαρσί, Τούρκικα) που έχει εργαστεί για ένα κέντρο πρόληψης της βίας, για ένα συμβουλευτικό κέντρο ανδρών, όπως επίσης και μία ΜΚΟ που εργάζεται με μετανάστες/πρόσφυγες. Αυτή παρέχει υπηρεσίες διερμηνείας σε ομαδικές δραστηριότητες αλλά και σε θεραπευτικές συναντήσεις.
- Μία κοινωνική λειτουργός, επιβλέπουσα και εκπαιδύτρια με ειδικότητα στην πρόληψη της βίας και την εργασία με δράστες. Ηγείται μία ομάδα δραστών και είναι εκπαιδύτρια του «Men Talk», μίας διαλογικής ομάδας ανδρών.
- Ένας ειδικός στην ανδρική συμμετοχή που εργάζεται για μία γυναικεία ΜΚΟ. Αυτός υλοποίησε ένα πρόγραμμα δύο ετών που εστίαζε στην πρόληψη της έμφυλης βίας με άνδρες πρόσφυγες και μετανάστες σε μία δομή προσφύγων, και επέκτεινε το συγκεκριμένο πρόγραμμα παρέχοντας υποστήριξη και καθοδήγηση σε άλλες ΜΚΟ όσον αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα.
- Δύο κοινωνικοί λειτουργοί του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.
- Μία εκπαιδύτρια ενηλίκων του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.
- Μία κοινωνική λειτουργός που εργάζεται σε μία ΜΚΟ ειδική σε θέματα παιδικής προστασίας.
- Μία ψυχολόγος που εργάζεται για μία ΜΚΟ σε δομή προσφύγων.
- Μία κοινωνική λειτουργός που εργάζεται για την κοινωνική υπηρεσία μίας ΜΚΟ.
- Ένας συντονιστής προγράμματος μίας διεθνούς ΜΚΟ.
- Μία ειδική στην έμφυλη βία που εργάζεται για μια διεθνή ΜΚΟ.

3.2. Συνεντεύξεις

Η δεύτερη μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στην διαδικασία της ποιοτικής έρευνας ήταν αυτή της δομημένης συνέντευξης. Για την διεξαγωγή της συνέντευξης χρησιμοποιήθηκε από τον συνεντευκτή ένα «οδηγός» συνέντευξης με συγκεκριμένες ερωτήσεις οι οποίες απευθύνθηκαν με την ίδια σειρά σε όλους τους συνεντευξιαζόμενους.

Η συνέντευξη ως μέθοδος έρευνας δίνει τη δυνατότητα στον συνεντευκτή να έχει δια ζώσης επικοινωνία με τον συνεντευξιαζόμενο. Δίνεται η δυνατότητα να εξηγηθεί ένα ερώτημα αρκετές φορές έτσι ώστε ο συνεντευξιαζόμενος να έχει κατανοήσει πλήρως και είναι σε θέση να απαντήσει καλύτερα. Από την άλλη ως μειονέκτημα θα χαρακτηρίζαμε ότι σε περιπτώσεις που ο συνεντευκτή δεν έχει εκπαιδευτεί επαρκώς υπάρχει πάντα ο κίνδυνος της υποκειμενικότητας.

Στα πλαίσια της συγκεκριμένης έρευνας πραγματοποιήθηκαν συνολικά έξι δομημένες συνεντεύξεις με επαγγελματίες και ειδικούς σε θέματα ισότητας, αρρενωπότητας και έμφυλης βίας, είτε διά ζώσης σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη είτε μέσω Skype.

Πιο συγκεκριμένα το δείγμα για τις συνεντεύξεις αποτελούνταν από:

- **Συνεντευξιαζόμενη 1:** Κοινωνική Λειτουργός, Συντονίστρια “Solidarity Now” ΜΚΟ, Θεσσαλονίκη (ψυχοκοινωνική, νομική και εκπαιδευτική υποστήριξη σε πρόσφυγες).
- **Συνεντευξιαζόμενος 2:** Ψυχίατρος και μέλος της ΜΚΟ ‘ΠΡΑΞΙΣ’ (ιατρικές και ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες σε πρόσφυγες).
- **Συνεντευξιαζόμενη 3:** Υπεύθυνη Προγράμματος ‘ΔΙΟΤΙΜΑ’ ΜΚΟ (υποστήριξη σε θέματα φύλου σε πρόσφυγες).
- **Συνεντευξιαζόμενος 4:** Διευθυντής Προγράμματος ‘ΚΜΟΠ’ ΜΚΟ (εκπαιδευτικές υπηρεσίες σε πρόσφυγες).
- **Συνεντευξιαζόμενος 5:** Κοινωνικός Λειτουργός Βέλος ΜΚΟ’, υπεύθυνος για Κέντρο Ημέρας που απευθύνεται σε ασυνόδευτους εφήβους, Αθήνα.
- **Συνεντευξιαζόμενος 6:** Κλινικός Ψυχολόγος και επιστημονικός υπεύθυνος στο ‘Κέντρο Ημέρας Βαβέλ’ (υπηρεσίες ψυχικής υγείας σε πρόσφυγες).

3.3. Ποσοτική έρευνα

Για τη διεξαγωγή της ποσοτικής έρευνας χρησιμοποιήθηκε ως μεθοδολογία το ερωτηματολόγιο με κλειστού τύπου ερωτήσεις που μοιράστηκε σε επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στο προσφυγικό/μεταναστευτικό σε όλη την Ελλάδα και σε διάφορους τομείς μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Εξήντα εννέα επαγγελματίες στην Ελλάδα ηλικίας μεταξύ 18 και 64 ετών (M = 25-34 ετών, 58%), συμμετείχαν στην έρευνα με βάση το έργο FOMEN “Focus on Men”, εκ των οποίων 46 ήταν γυναίκες, 21 άνδρες και 2 μη δυαδικά. Επιπλέον, 62 συμμετέχοντες ζουν στη χώρα που γεννήθηκαν ενώ 24 θεωρούν τον εαυτό τους άτομο με διεθνές οικογενειακό ιστορικό. Μόνο 2 συμμετέχοντες ήταν οι ίδιοι πρόσφυγες.

Όσον αφορά το επάγγελμα, 8 από τους ερωτηθέντες ήταν εκπαιδευτικοί, 15 κοινωνικοί λειτουργοί, 17 ψυχολόγοι, 1 γιατρός, 3 κοινωνιολόγοι και 1 ανθρωπολόγος, ενώ 24 σημείωσαν την επιλογή «άλλο». Όσον αφορά το πεδίο δραστηριότητας / εμπειρογνωμοσύνης, 14 συμμετέχοντες δήλωσαν ότι εργάζονται στον τομέα της μετανάστευσης και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, 8 συμμετέχοντες είχαν να κάνουν με το φύλο και την αρρενωπότητα, 13 συμμετέχοντες εργάστηκαν στην πρόληψη της βίας, 33 συμμετέχοντες δήλωσαν ότι εργάζονται με ομάδες LGBTQI, 49 με ενήλικες, 42 με ανηλίκους, 60 με πρόσφυγες, 59 με αιτούντες άσυλο και 41 με μετανάστες. Όσον αφορά τα έτη εμπειρίας, 10 επαγγελματίες είχαν εμπειρία λιγότερο από ένα έτος, 19 μεταξύ 1-3, 28 μεταξύ 4-10 και 12 περισσότερα από 10 χρόνια εμπειρίας.

4. Αποτελέσματα Ποιοτικής και Ποσοτικής Έρευνας

Σε αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα τόσο της ποιοτικής έρευνας (ομάδες εστιασμένης συζήτησης και δομημένες συνεντεύξεις) όσο και της ποσοτικής (ερωτηματολόγιο). Πριν προχωρήσουμε σε μια πιο λεπτομερή ανάλυση των αποτελεσμάτων, αυτά μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Ανάγκες και ενδιαφέροντα των ανδρών μεταναστών και προσφύγων.
- Προϋποθέσεις και μέθοδοι για την προσέγγιση ανδρών σε προγράμματα πρόληψης.
- Παραδείγματα καλών πρακτικών όσον αφορά την πρόληψη της έμφυλης βίας και τι θα ήταν καλό να αποφεύγεται.
- Ανάγκες των επαγγελματιών στην ενασχόληση τους με πρόσφυγες και μετανάστες στην πρόληψη της βίας, και ειδικότερα όσον αφορά γνώσεις και συμπεριφορές, οργανωτικές προϋποθέσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα.

4.1. Ανάγκες και ενδιαφέροντα των αντρών προσφύγων και μεταναστών

Σε όλα τα στάδια της έρευνας και της βιβλιογραφικής ανασκόπησης γίνεται φανερό ότι μεγάλο κομμάτι του προσφυγικού και μεταναστευτικού πληθυσμού στην Ελλάδα στερείται της ικανοποίησης βασικών του αναγκών, όπως η πρόσβαση στο άσυλο και στη ψυχική και σωματική υγεία. Παρ' όλο που θεσμικά η εξασφάλιση των βασικών αναγκών των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα είναι φαινομενικά κατοχυρωμένη, στην πραγματικότητα υπάρχει μια σειρά από δυσκολίες με τις οποίες πολλοί πρόσφυγες και μετανάστες έρχονται αντιμέτωποι.

Μία από τις βασικές ανάγκες που δεν καλύπτεται για όλους είναι η στέγαση. Όσον αφορά τα νησιά του Αιγαίου, ο συνωστισμός ανθρώπων σε δομές με πολύ μικρότερη χωρητικότητα έχει γίνει αντικείμενο σχολιασμού στην κοινή γνώμη ανά τον κόσμο. Ωστόσο, και στην ενδοχώρα και ειδικότερα στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα η κατάσταση δεν είναι καλύτερη καθώς και εκεί υπάρχει συνωστισμός σε δομές όπως και πολλοί άστεγοι για τους οποίους δεν προβλέπεται να βρεθεί στέγη πέρα από τις δομές αστέγων που είναι διαθέσιμες σε κάθε δήμο και η πρόσβαση σε αυτές δεν είναι εξασφαλισμένη. Κατά τη διάρκεια της έρευνας, ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε από τους επαγγελματίες στους ασυνόδευτους ανήλικους που ζουν σε δομές, καθώς μετά την ενηλικίωσή τους και την αποχώρησή τους από τους ξενώνες κάποιοι από αυτούς καταλήγουν άστεγοι και εκτεθειμένοι σε μεγάλο κίνδυνο.

Όπως αναλύθηκε και παραπάνω, η πρόσβαση στην ψυχική και σωματική υγεία δεν είναι δεδομένη για κανένα πρόσφυγα ή μετανάστη στην Ελλάδα. Πολλές από τις δομές υγείας δεν είναι προσβάσιμες σε πρόσφυγες και μετανάστες λόγω της έλλειψης εκπαίδευσης του υγειονομικού προσωπικού ή της μη διαθέσιμης διερμηνείας, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που αντιμετωπίζουν πολύπλοκα προβλήματα υγείας. Είναι χαρακτηριστικό ότι με εξαίρεση τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) τα προγράμματα απεξάρτησης από ουσίες δεν είναι προσβάσιμα για πρόσφυγες και μετανάστες στην υπόλοιπη Ελλάδα.

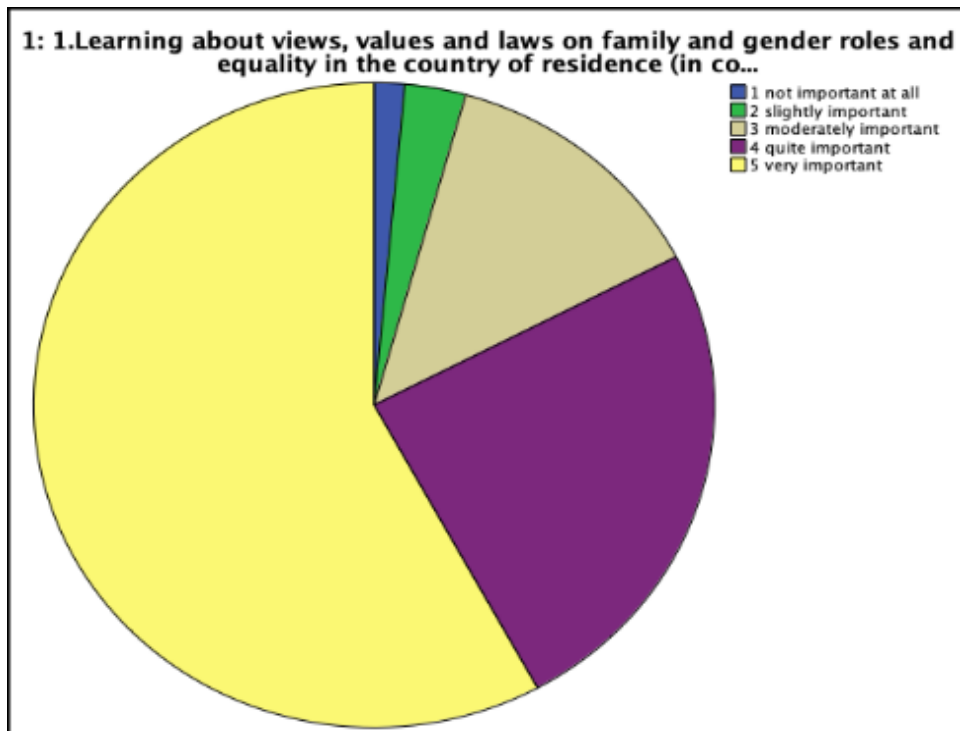
Μία άλλη ανάγκη που αναδείχθηκε μέσα από την έρευνα είναι αυτή της αυτοπραγμάτωσης. Ειδικότερα, όπως εξηγήθηκε από τους επαγγελματίες υπάρχει διαφορά μεταξύ της πραγματικότητας που βιώνουν στην Ελλάδα και των προσδοκιών που υπάρχουν για αυτούς

από την κοινωνία στη χώρα καταγωγής τους. Έγιναν αναφορές σε παραδείγματα από επαγγελματίες όπως του ότι πολλοί άνδρες στην Ελλάδα στηρίζονται στις γυναίκες τους και τα παιδιά τους, καθώς λόγω του σχολείου και της εμπλοκής των γυναικών σε δραστηριότητες εντός δομών, μιλάνε αγγλικά και ελληνικά και είναι πιο εύκολο να επικοινωνήσουν σε υπηρεσίες. Ακόμη, πολλοί ανήλικοι και νεαροί ενήλικοι απέχουν από την εκπαίδευση με σκοπό να εργαστούν, όπως είναι αναμενόμενο από αυτούς από τις οικογένειές τους στην χώρα καταγωγής τους.

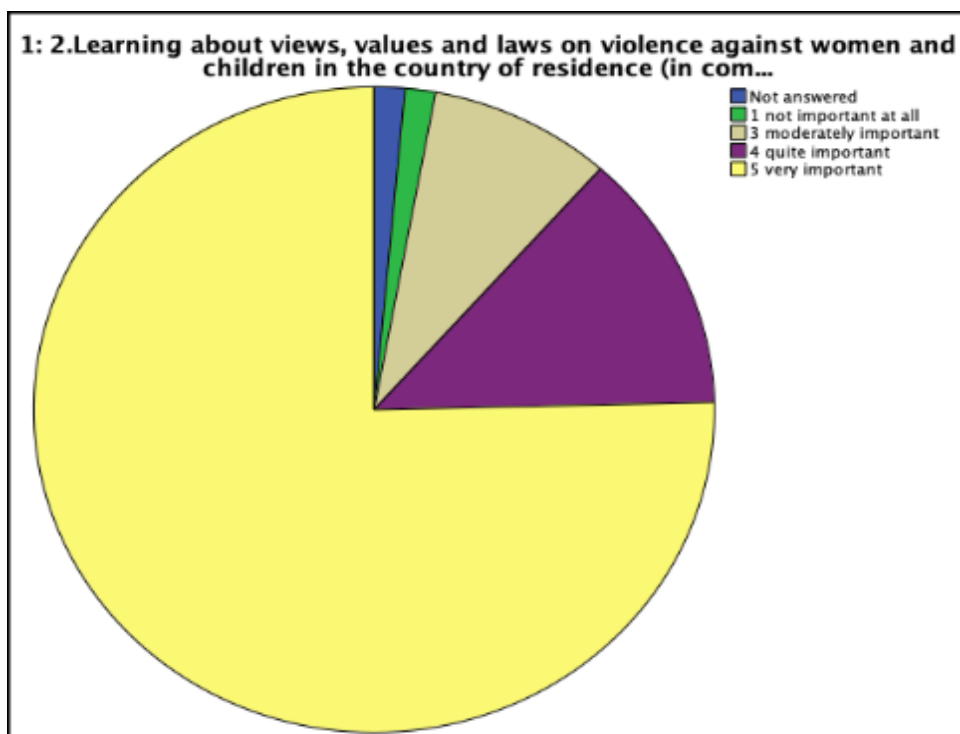
Πολλοί από τους επαγγελματίες ανέδειξαν, όχι τόσο πολύ ως ανάγκη αλλά ως εικόνα και αίσθηση την οποία έχουν παρατηρήσει, ότι πολλοί άνδρες βιώνουν μία κατάσταση “βαρεμάρας” στις δομές προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα. Καθώς η προσφορά εργασίας είναι πολύ χαμηλή και δεν υπάρχουν υπηρεσίες εργασιακής συμβουλευτικής εντός των δομών, αυτοί τείνουν να περνούν τις μέρες τους χωρίς κάποια ιδιαίτερη ασχολία. Αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι οι περισσότεροι έχουν την Ελλάδα στο μυαλό τους ως ένα προσωρινό σταθμό του τελικού τους προορισμού (χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης), και επομένως υπάρχει έλλειψη κινήτρου να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που δεν θα τους αποφέρουν κάποιο άμεσο όφελος.

Όσον αφορά την πρόληψη της έμφυλης βίας σε άνδρες πρόσφυγες και μετανάστες, οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα ανέδειξαν ως ανάγκη την πληροφόρηση και τη λεπτομερή εξήγηση του νομικού πλαισίου στην Ελλάδα, ή απλούστερα, την ενημέρωση για τι επιτρέπεται και τι όχι. Υπάρχει μια εντύπωση ότι αν και η Ελλάδα είναι μια δημοκρατική χώρα που ανήκει στην ΕΕ, υπάρχει ειδική μεταχείριση για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες εντός και εκτός των δομών της διαμονής τους και ότι το νομικό πλαίσιο της χώρας δεν ισχύει για αυτούς. Αυτή η εντύπωση είναι συχνότερη σε άτομα που ζουν σε camps και όχι τόσο στον πληθυσμό που στεγάζεται σε διαμερίσματα στον αστικό ιστό. Η κατάσταση αυτή έχει δημιουργηθεί από κακούς χειρισμούς διεθνών και εγχώριων ΜΚΟ που δραστηριοποιούνταν στο προσφυγικό και εθελοντικών οργανώσεων που είχαν πρόσβαση στις δομές στην αρχή της κρίσης, όπου δεν υπήρχε κρατικός έλεγχος και η είσοδος στις δομές ήταν ανεξέλεγκτη. Η μη πληροφόρηση και η μη κατανόηση του νομικού πλαισίου οδηγεί σε μία κατάσταση ανομίας εντός των δομών και εκθέτει ευάλωτους ανθρώπους και ειδικότερα γυναίκες και παιδιά σε κίνδυνο. Περαιτέρω, όσον αφορά την έμφυλη βία υπάρχει ανάγκη καλύτερης κατανόησης των κανόνων αρρενωπότητας και των κοινωνικών προτύπων της χώρας διαμονής.

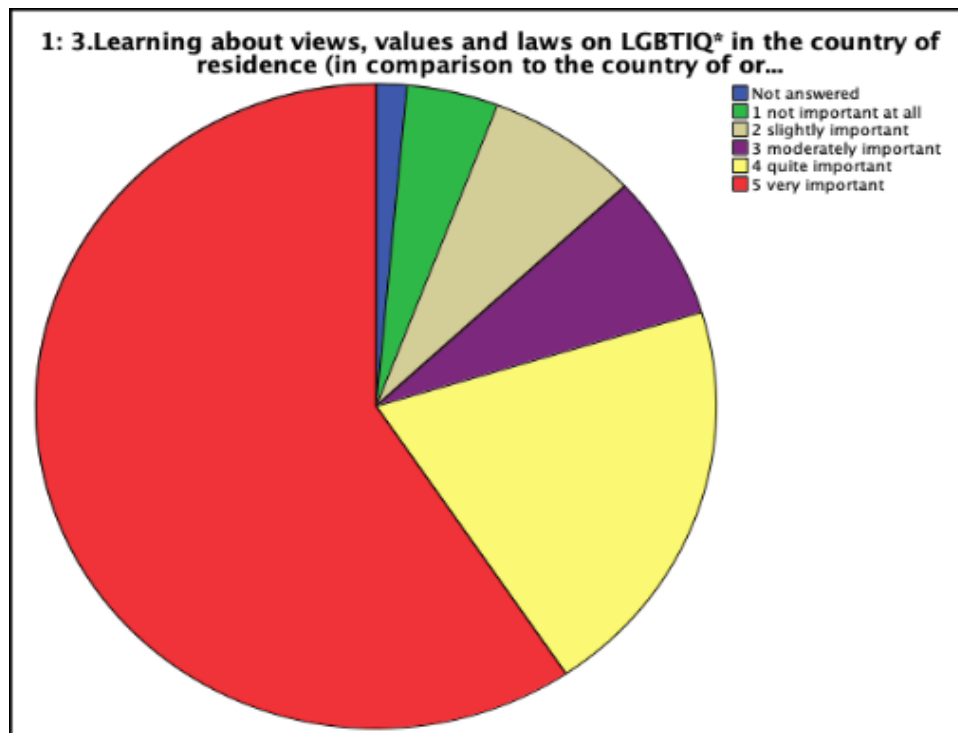
Στην ανάλυση της ποσοτικής έρευνας, οι κυριότερες ανάγκες που αναδείχτηκαν έχουν να κάνουν με τη γνώση και την πληροφόρηση σχετικά με αξίες καθώς και με τη νομοθεσία όσον αφορά την έμφυλη βία, τους έμφυλους ρόλους, την ισότητα και συμπεριφορές που έχουν να κάνουν με το φλερτ και τις σχέσεις (βλ. γραφήματα 1, 2 & 3).

Γράφημα 1: Να μάθουν για θεωρήσεις, αξίες και νόμους σχετικά με την οικογένεια και τους φυλετικούς ρόλους και την ισότητα στην χώρα παραμονής (σε σύγκριση με τη χώρα καταγωγής)

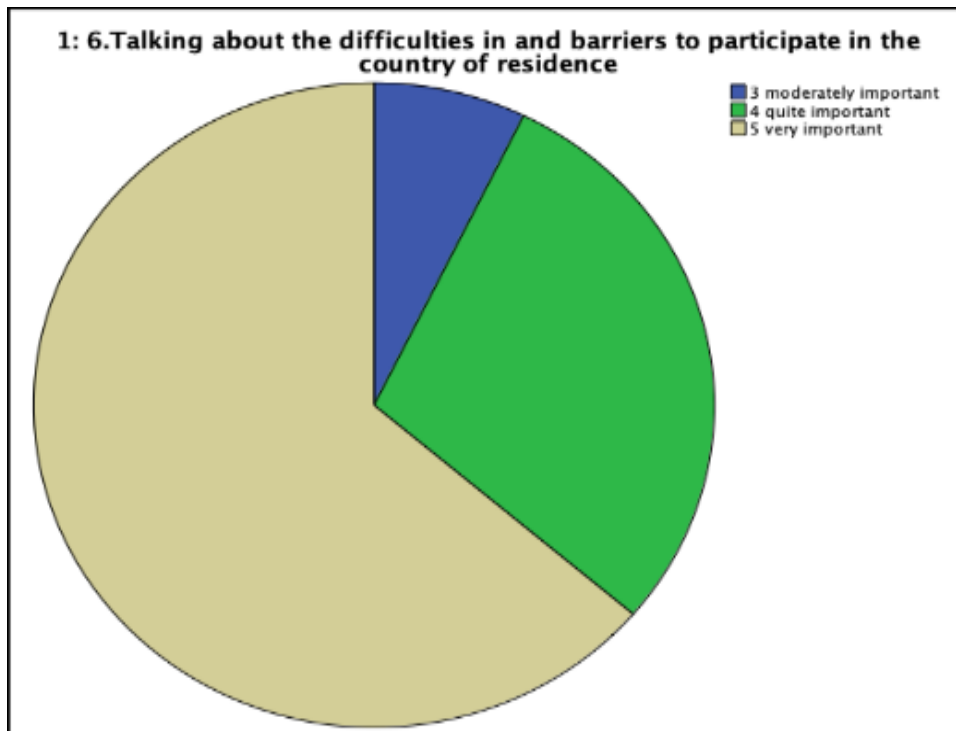

Γράφημα 2: Να μάθουν για θεωρήσεις, αξίες και νόμους σχετικά με τη βία κατά των γυναικών και των παιδιών στην χώρα παραμονής (σε σύγκριση με τη χώρα καταγωγής)

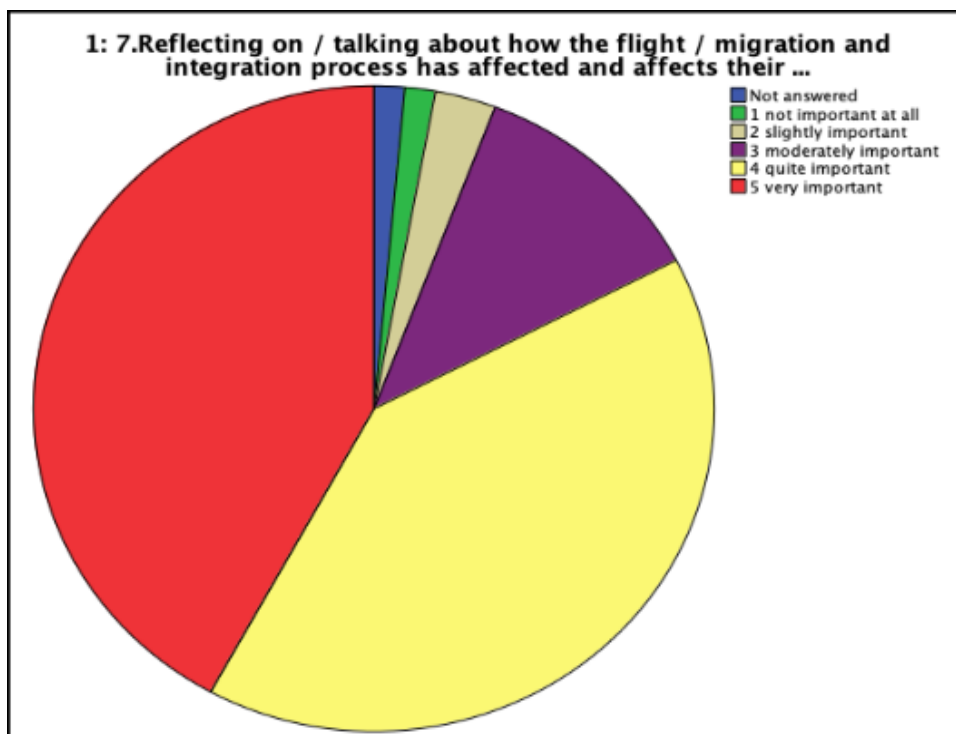

Γράφημα 3: Να μάθουν για θεωρήσεις, αξίες και νόμους σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα στη χώρα παραμονής (σε σύγκριση με τη χώρα καταγωγής)

Μία άλλη σημαντική ανάγκη, όπως προέκυψε από την έρευνα, είναι η ανάγκη των ανδρών προσφύγων και μεταναστών να μιλήσουν για την εμπειρία τους. Να τους δοθεί, δηλαδή, χώρος να μιλήσουν για την εμπειρία της φυγής, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στη χώρα παραμονής και οι οποίες τους εμποδίζουν να ενταχθούν και να συμμετέχουν, και τέλος να μοιραστούν τις κοινές τους εμπειρίες και βιώματα με τους άλλους συμμετέχοντες (βλ. Γράφημα 4,5).

Γράφημα 4: Να μιλήσουν σχετικά με τις δυσκολίες και τα εμπόδια συμμετοχής στη χώρα παραμονής

Γράφημα 5: Να μιλήσουν με αυτά τραύμα με άλλους μετανάστες και πρόσφυγες άντρες για την εμπειρία τους στη φυγή/μετανάστευση και το σχετικό

Τέλος, ένα άλλο ζήτημα που συζητήθηκε είναι η ενθάρρυνση της αυτο-οργάνωσης των προσφύγων και των μεταναστών στην Ελλάδα. Όπως αναφέρθηκε, υπάρχουν πολλές ομάδες και κινήσεις προσφύγων και μεταναστών, ιδιαίτερα στον αστικό ιστό, οι οποίες προσπαθούν να στηρίξουν άλλες ομάδες που δεν αναγνωρίζονται και δεν υποστηρίζονται από οργανώσεις και οργανισμούς.

4.2. Προϋποθέσεις και μέθοδοι για την προσέλκυση αντρών σε πρόγραμμα πρόληψης της έμφυλης βίας

Όπως θα συζητηθεί παρακάτω, κανένα πρόγραμμα για την πρόληψη της βίας λόγω φύλου δεν έχει εφαρμοστεί στην Ελλάδα μέχρι στιγμής που να είχε ως ομάδα-στόχο άνδρες, με εξαίρεση κάποιες ομάδες που δημιουργήθηκαν στα πλαίσια άλλων προγραμμάτων για τη γενικότερη ψυχοκοινωνική υποστήριξη του προσφυγικού/μεταναστευτικού πληθυσμού. Για τον λόγο αυτό, οι επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα αναφέρθηκαν σε τεχνικές και μεθόδους προσέγγισης που οι ίδιοι ακολουθούν στον τομέα όπου ο καθένας εργάζεται. Παρακάτω θα αναφερθούν τα κυριότερα σημεία εκείνων των μεθόδων που θα μπορούσαν να έχουν εφαρμογή σε ένα πρόγραμμα πρόληψης.

Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, υπάρχει ανάγκη για μια προσέγγιση που θα μας επιτρέψει να λάβουμε υπόψη το άτομο και πώς αυτό αντιλαμβάνεται όλους αυτούς τους όρους (πατριαρχία, βία βάσει φύλου κ.λπ.). Αν μπορούσαμε να συζητήσουμε με άνδρες για όρους όπως πατριαρχία και αρρενωπότητα ίσως και να είχαμε κάποια μείωση των περιστατικών άσκησης βίας βασισμένης στο φύλο.

Όπως αναφέρει και μία συγκριτική μελέτη για την αποτελεσματικότητα διάφορων προσεγγίσεων για την πρόληψη της έμφυλης βίας, η εμπλοκή των ανδρών και των αγοριών στην πρόληψη της έμφυλης βίας είναι μία προσέγγιση για την οποία υπάρχουν ευρήματα ότι έχει θετικό αντίκτυπο. Πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση διαφόρων προγραμμάτων πρόληψης σε προσφυγικούς πληθυσμούς υποδεικνύει ότι προγράμματα που χρησιμοποιούν συμμετοχικές εκπαιδευτικές ομάδες με σκοπό την αλλαγή συμπεριφορών που συνδέονται με την έμφυλη βία και κάποια από αυτά εμπλέκουν και άνδρες εκτός από γυναίκες έχουν δείξει θετικά αποτελέσματα (Tarrpis, 2016).

Μια ανασκόπηση του 2006 58 αξιολογήσεων της συμμετοχής ανδρών και αγοριών στην πρόληψη της βίας με βάση το φύλο και την προώθηση της υγείας δείχνει ότι αυτή η συμμετοχή προάγει τις ισότιμες σχέσεις μεταξύ των φύλων μέσω της συμμετοχής ανδρών και αγοριών στη συζήτηση για το φύλο και την αρρενωπότητα που έχει ως στόχο την αλλαγή συμπεριφορών που σχετίζονται με το φύλο (Tarrpis, 2016).

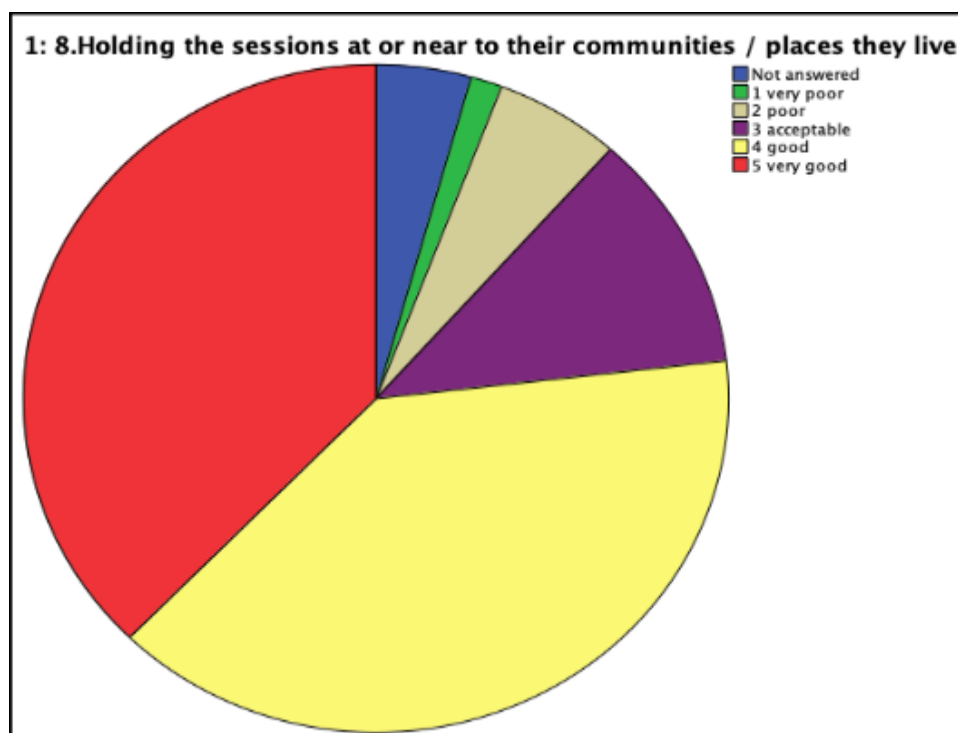
Σύμφωνα με έναν από τους συνεντευξιζόμενους, είναι πολύ δύσκολο να δουλεύεις με άνδρες πάνω σε αυτούς τους όρους, ειδικά με πληθυσμό από υποσαχάρια Αφρική, αραβικές και ισλαμικές χώρες. Σύμφωνα λοιπόν με τον ίδιο, θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί στην προσέγγιση καθώς υπάρχουν πολύ ισχυρά στερεότυπα που πολλές φορές αγγίζουν τα όρια του φανταστικού. Σε μία τέτοια προσέγγιση θα πρέπει να έχουμε ως κανόνα την παρακάτω φράση «Πριν αποδομήσεις θα πρέπει να γνωρίζεις». Με γνώμονα τα παραπάνω θα μπορούσαμε ίσως να αρχίσουμε μια συζήτηση αμφισβήτησης και αμφιβολίας. Σε αυτό

Θετικό ρόλο θα έπαιζε ένας άνδρας διευκολυντής, ο οποίος έχει το προνόμιο του σεβασμού μόνο λόγω εμφάνισης, μια διάκριση που θα μπορούσε να βοηθήσει τη διαδικασία.

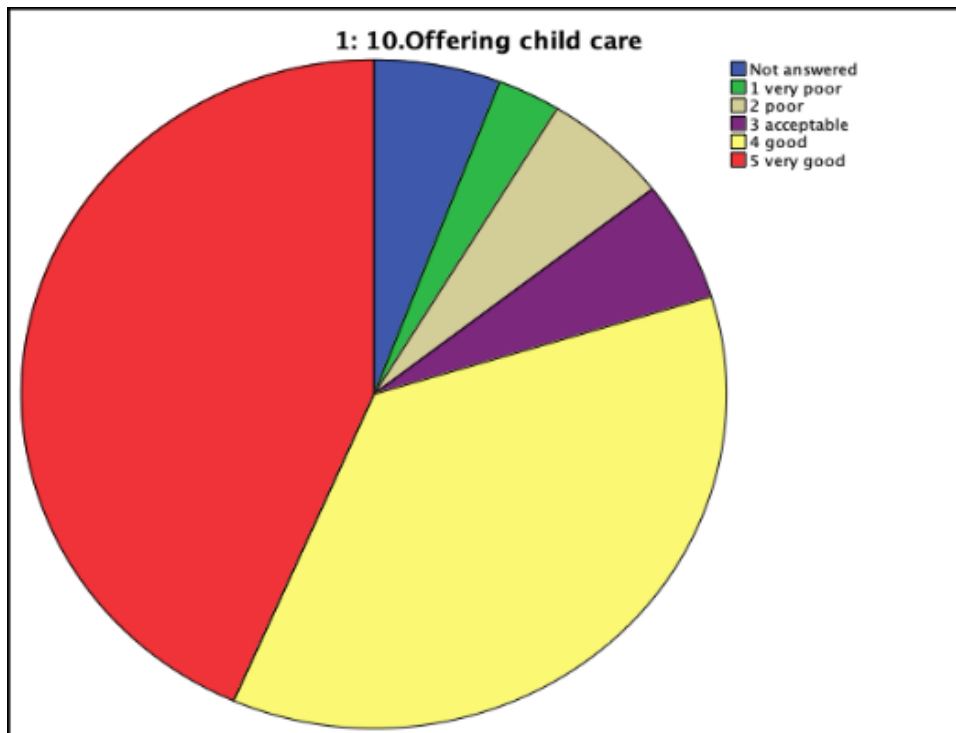
Σύμφωνα με άλλους επαγγελματίες η «συμπερίληψη» είναι ένας άλλος τρόπος προσέγγισης που έχει θετικό αντίκτυπο στην καθημερινή επαγγελματική τους εμπειρία. Αυτοί επισημαίνουν ότι όταν οι συνθήκες το ευνοούν και ο πληθυσμός που εξυπηρετούν συμπεριλαμβάνεται στις αποφάσεις και τις καθημερινές δραστηριότητες, τότε είναι πιο εύκολη η προσέγγιση του και το χτίσιμο της επαγγελματικής σχέσης τους μαζί του.

Όπως τόνισε ένας συνεντευξιαζόμενος, στην Ελλάδα έχουμε μία μερική αντίληψη του θέματος γενικότερα, αλλά και ειδικότερα όσον αφορά τον προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό, αποδίδοντας συχνά τα περιστατικά έμφυλης βίας στην κουλτούρα των ανθρώπων και παραβλέποντας την πολυπλοκότητα του φαινομένου. Χρειάζεται επομένως ένας τρόπος προσέγγισης στον οποίο θα συμπεριλαμβάνονται όλα τα μέρη του προβλήματος, λαμβάνοντας υπόψη και την θεσμική βία η οποία ασκείται στον πληθυσμό που εξυπηρετούμε. Όπως αναφέρει και η D. M. Indra, οι πρόσφυγες θα μας υπενθυμίσουν πως οι άνθρωποι μπορούν να μιλήσουν από διάφορες υποκειμενικές θέσεις, όπου η τοποθέτηση της εμπειρίας στο χρόνο και τον τόπο είναι σημαντικά και απαραίτητα για να αντιληφθούμε επαρκώς την ανθρώπινη κατάσταση (Indra, 1993).

Από τα αποτελέσματα της ποσοτικής ανάλυσης φαίνεται ότι αυτό που επικρατεί στις μεθόδους προσέγγισης ανδρών προσφύγων και μεταναστών για τη συμμετοχή τους σε ένα πρόγραμμα πρόληψης της βίας λόγω φύλου είναι το στοιχείο της εγγύτητας και οι διευκολύνσεις που μπορούν να προσφερθούν στους συμμετέχοντες, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η συμμετοχή τους και η παραμονή τους στο πρόγραμμα. Ένα παράδειγμα μιας τέτοιας διευκόλυνσης θα ήταν η πραγματοποίηση συναντήσεων κοντά στον τόπο κατοικίας τους και ίσως η παροχή κάποιας μορφής φύλαξης των παιδιών τους. (βλ. Γραφήματα 6,7).

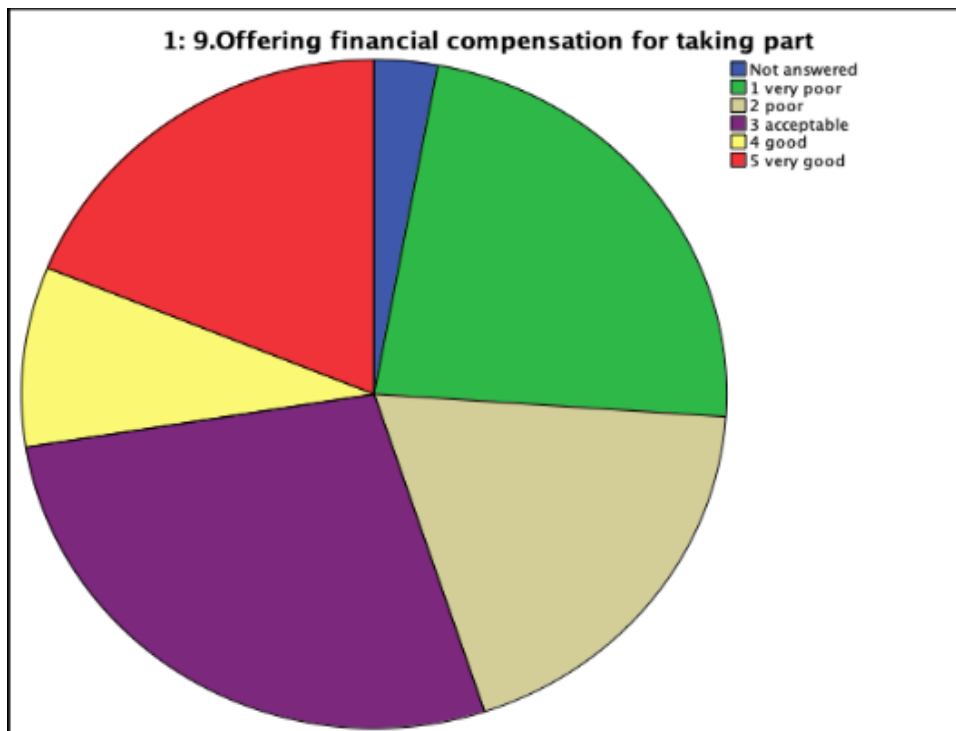

Γράφημα 6: Να πραγματοποιηθούν συνεδρίες στις κοινότητες τους ή κοντά σε αυτές ή στα μέρη όπου ζουν

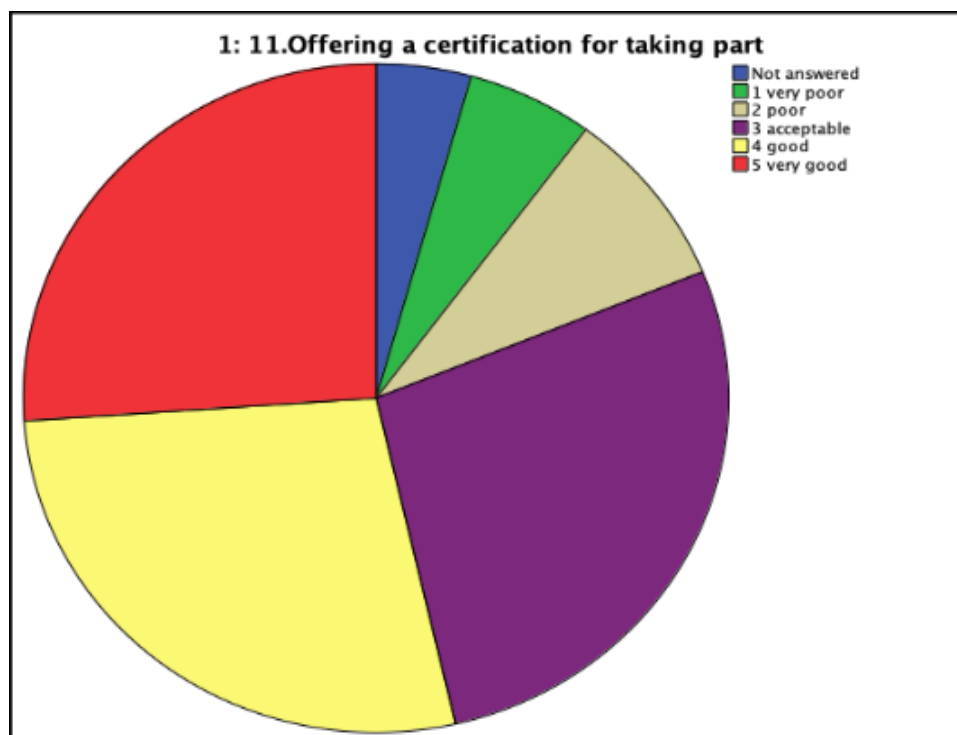

Γράφημα 7: Να προσφερθεί παιδική φροντίδα

Η παροχή κάποιας χρηματικής βοήθειας ή ενός πιστοποιητικού συμμετοχής βρήκαν κάποια θετική ανταπόκριση. Ωστόσο αυτό δεν ανέδειξε πολύ καλές πρακτικές (βλ. Γραφήματα 8,9).

Γράφημα 8: Να προσφερθεί αποζημίωση για τη συμμετοχή

Γράφημα 9: Να προσφερθεί βεβαίωση συμμετοχής

Όλοι οι συμμετέχοντες συμφώνησαν πως ένα πρόγραμμα για την πρόληψη της έμφυλης βίας απευθυνόμενο στους άνδρες θα πρέπει να έχει σαφώς μία φεμινιστική προσέγγιση. Παράδειγμα μιας τέτοιας προσέγγισης θα μπορούσε να είναι μια σχετική με το υπό συζήτηση θέμα παρέμβαση της «ΔΙΟΤΙΜΑ», όπου η προσέγγιση των ανδρών δεν έγινε αντιμετωπίζοντας τους ως εν δυνάμει θύτες, αλλά μέσω μιας προσπάθειας ανάδειξης του αντίκτυπου που έχει η πατριαρχία και στους ίδιους και των ρόλων και των περιορισμών στους οποίους και οι ίδιοι είναι εγκλωβισμένοι εξαιτίας του φύλου τους.

4.3. Καλές πρακτικές και τι θα ήταν καλό να αποφεύγεται

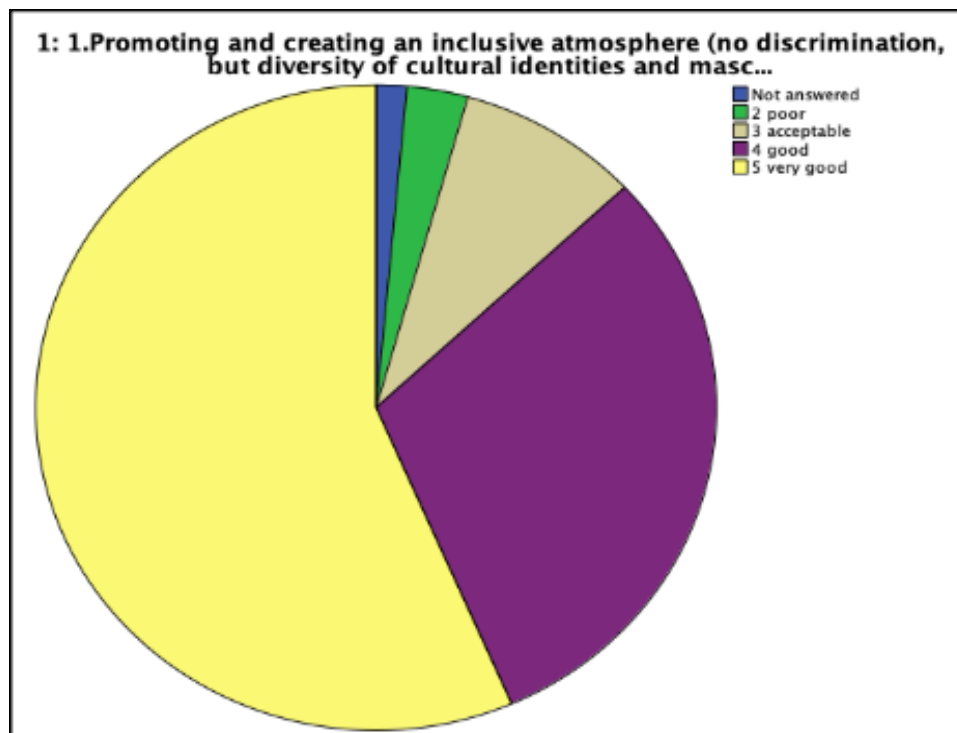
Κατά τη διάρκεια των διαφόρων φάσεων της έρευνας, μία από τις κύριες ανησυχίες των ερευνητών και των συμμετεχόντων ήταν η απουσία προγραμμάτων που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση και τη συμμετοχή των ανδρών στην πρόληψη της βίας λόγω φύλου, γενικότερα στην Ελλάδα αλλά και πιο συγκεκριμένα στην πληθυσμό των προσφύγων/μεταναστών. Μεταξύ άλλων, αυτή η ανησυχία αντικατοπτρίζει επίσης το γεγονός ότι στην Ελλάδα υπάρχει έλλειψη καλών πρακτικών που έχουν αποδειχθεί ότι έχουν θετικό αντίκτυπο στην πρόληψη της βίας λόγω φύλου.

Στα πλαίσια άλλου προγράμματος η ΔΙΟΤΙΜΑ οργάνωσε μία ομάδα ανδρών σε μία δομή στην περιοχή της Αττικής, όπου μέσα από ομάδες εστιασμένης συζήτησης και άλλες δραστηριότητες έγινε προσπάθεια να επικεντρωθούν στην πρόληψη της έμφυλης βίας. Στην έρευνα συμμετείχαν επαγγελματίες σύμφωνα με τους οποίους οι ομάδες αυτές είχαν ως στόχο να φέρουν κοντά ανθρώπους από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα και

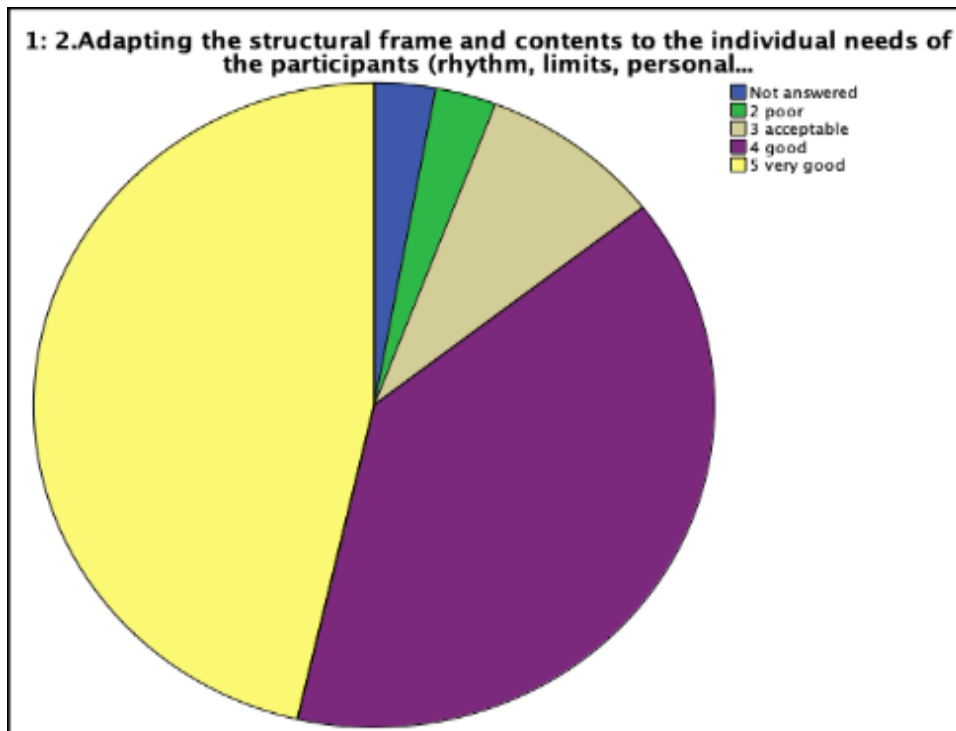
διαφορετικές συνήθειες, γνώμες και απόψεις ώστε να γίνει συζήτηση μαζί τους εστιάζοντας στο ότι σε έναν πατριαρχικό κόσμο και οι άνδρες είναι θύματα.

Πολλοί επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα ανέφεραν ότι οι μέχρι τώρα προσπάθειες ευαισθητοποίησης των ανδρών σε θέματα ισότητας, έμφυλης βίας κλπ. έχουν γίνει στα πλαίσια της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης του πληθυσμού και όχι οργανωμένα και με στόχο την πρόληψη της έμφυλης βίας, κα τόνισαν το πόσο σημαντικό και αναγκαίο είναι ένα τέτοιο πρόγραμμα στην Ελλάδα. Ωστόσο, διατυπώθηκαν και κάποιοι προβληματισμοί σύμφωνα με τους οποίους για να έχει θετικά αποτελέσματα οποιοδήποτε τέτοιο πρόγραμμα πρέπει πρώτα να έχουμε διασφαλίσει την ασφάλεια των γυναικών (back-fire), και ότι καμιά σχετική παρέμβαση δεν πρέπει να ξεκινά χωρίς την προηγούμενη ενδυνάμωση των γυναικών και χωρίς να έχουμε διασφαλίσει ότι υπάρχουν διαθέσιμες υπηρεσίες για αυτές.

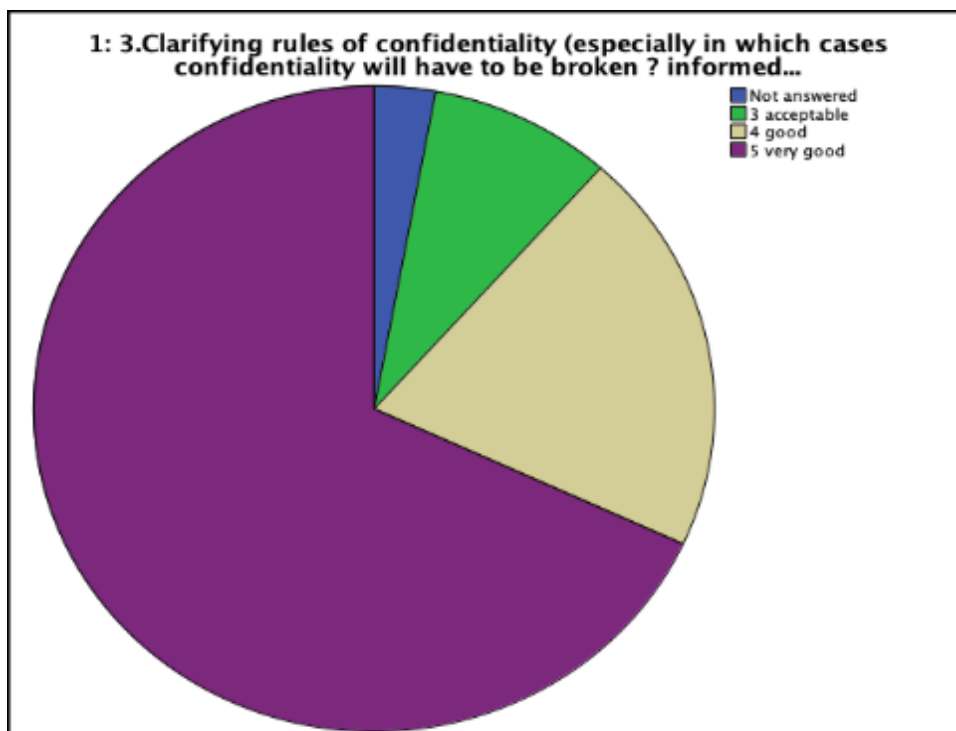
Τα ερωτηματολόγια ανέδειξαν ως καλές πρακτικές προσέγγισης τη δημιουργία ενός κλίματος συμπερίληψης στην ομάδα χωρίς διακρίσεις, την προσαρμογή στις ατομικές ανάγκες των συμμετεχόντων, τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας και την ενθάρρυνση της συμμετοχής όλων (βλ. Γραφήματα 10,11,12,13).

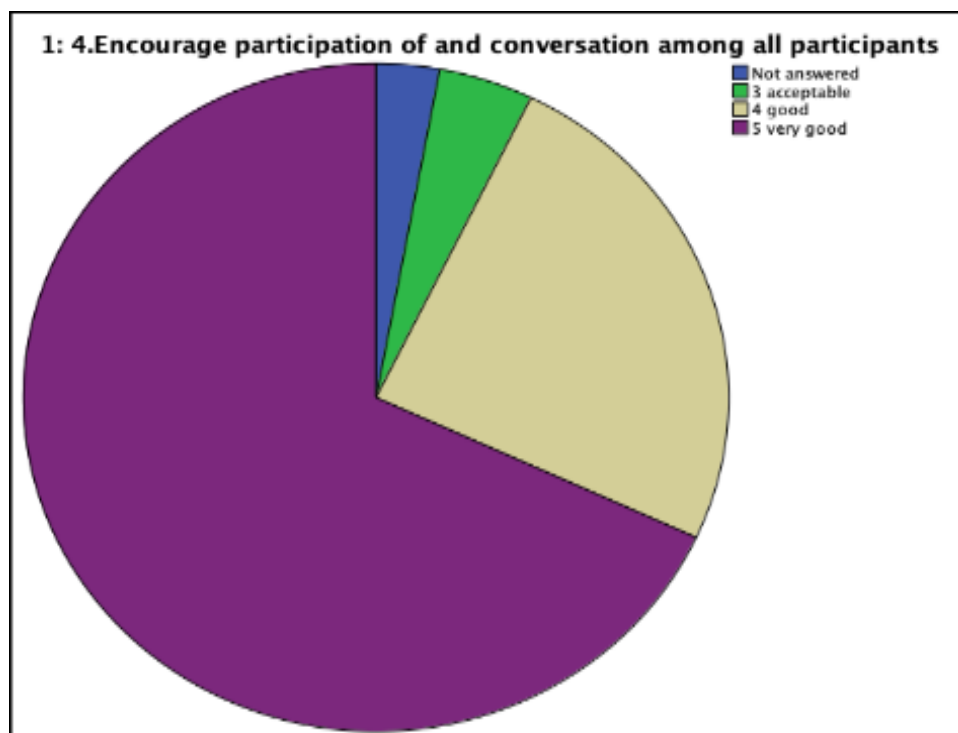
Γράφημα 10: Να προωθηθεί και να δημιουργηθεί ένα κλίμα συμπερίληψης (χωρίς διακρίσεις, αλλά να αναδεικνύονται οι διαφορετικές πολιτισμικές ταυτότητες και αρρενωπότητες)

Γράφημα 11: Προσαρμογή του δομικού πλαισίου και του περιεχομένου στις ατομικές ανάγκες των συμμετεχόντων (ρυθμός, όρια, προσωπικό υπόβαθρο/εμπειρίες)

Γράφημα 12: Να αποσαφηνιστούν οι κανόνες εμπιστευτικότητας (ειδικότερα των περιπτώσεων που η εμπιστευτικότητα θα πρέπει να σπάσει – ενήμερη συναίνεση)

Γράφημα 13: Να ενθαρρύνεται η συμμετοχή και η συζήτηση ανάμεσα σε όλους τους συμμετέχοντες

Ελλείπει παρόμοιων προγραμμάτων στην Ελλάδα, τόσο κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων όσο και της εστιασμένης συζήτησης, οι επαγγελματίες αναφέρθηκαν κυρίως σε ωφέλιμους και μη ωφέλιμους τρόπους προσέγγισης των ανδρών, και το έκαναν με βάση τις εμπειρίες τους.

Πιο συγκεκριμένα, αυτοί επισήμαναν ότι αυτά που θα πρέπει να αποφεύγονται από πλευράς των επαγγελματιών είναι η *ομογενοποίηση*, ο *συντηρητισμός*, η *φαντασίωση της παντοδυναμίας τους*, και η *υποβάθμιση άλλων πολιτισμών* έναντι του δυτικού πολιτισμού.

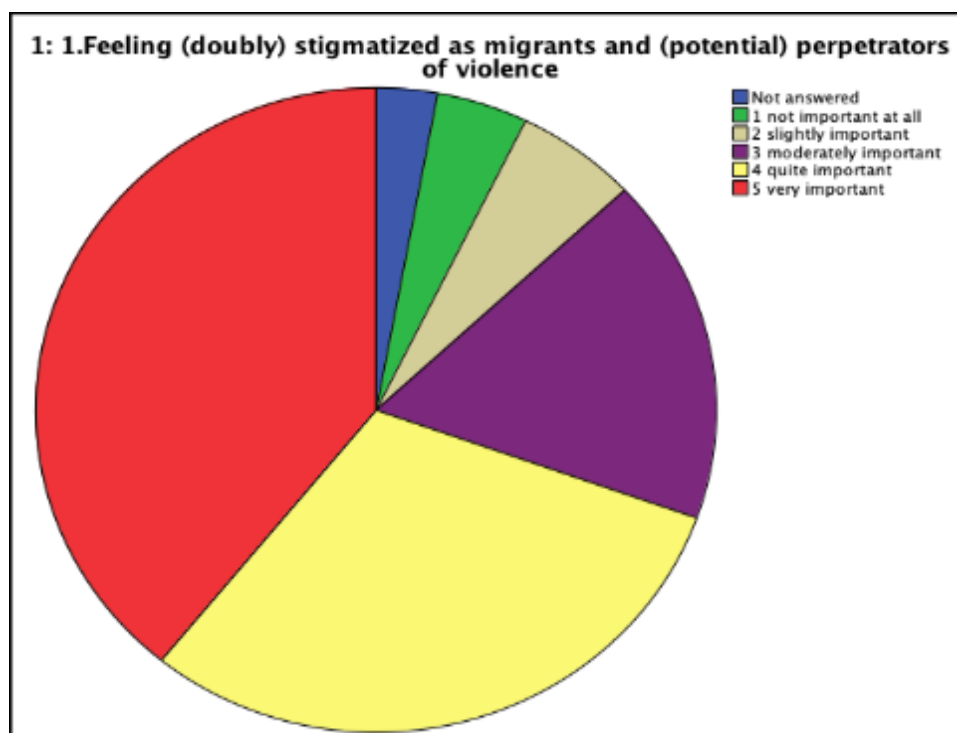
Αυτοί τόνισαν επίσης πως μια επιθετική αντιμετώπιση από πλευράς τους θα ήταν αρνητική καθώς θα πρέπει να έχουν στο νου τους ότι στις ομάδες τους ενδεχομένως βρίσκονται δράστες, ότι πρέπει να αποφεύγονται οι μονόλογοι από όλες τις πλευρές έτσι ώστε να διευκολύνεται ο διάλογος, και ότι είναι καιρός να αλλάξει η πρακτική που ακολουθείται μέχρι τώρα της υπεραπλούστευσης του φαινομένου και της μονομερούς αντιμετώπισής του.

Τέλος, κάποιιοι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα αναφέρθηκαν σε μια πρακτική που ακολουθείται από επαγγελματίες σε οργανώσεις σε χώρες των Βαλκανίων αλλά όχι στην Ελλάδα, που θα έπρεπε να τονιστεί ότι είναι λανθασμένη και δεν αναμένεται να έχει μακροπρόθεσμα κάποιο θετικό αποτέλεσμα καθώς δεν λύνει το πρόβλημα δομικά. Πιο συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι σε κάποιες από τις οργανώσεις αυτές οι άνδρες απειλούνται ότι σε περίπτωση που προχωρήσουν σε κάποια βίαιη συμπεριφορά, θα χάσουν πόρους και προνόμια.

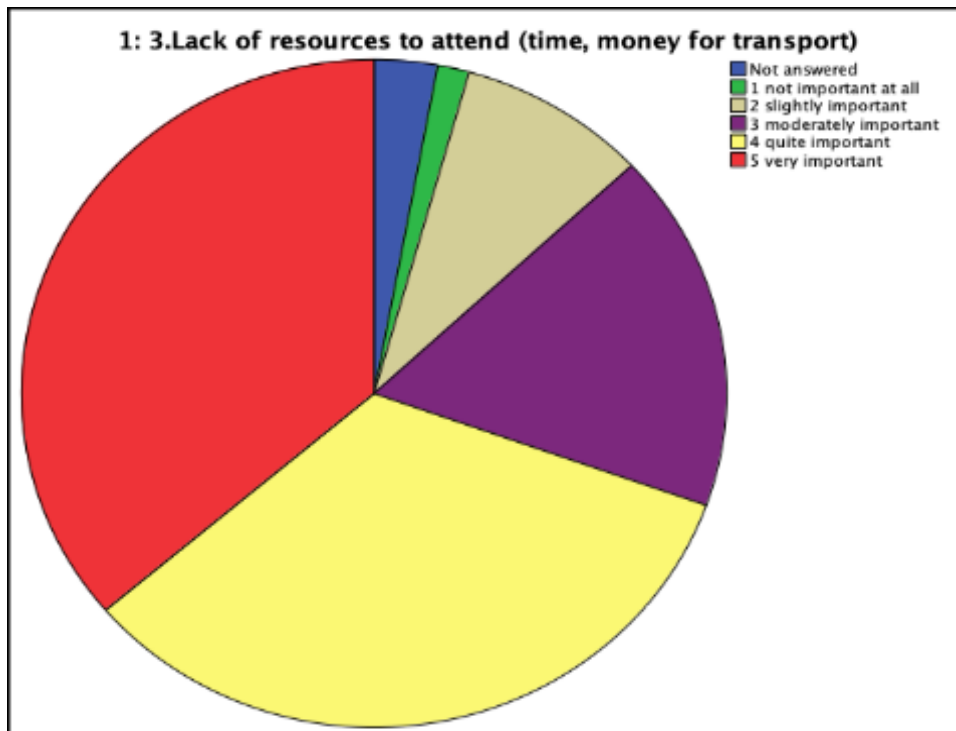
Στην ανάλυση των αποτελεσμάτων από την ποσοτική έρευνα αναδείχθηκαν κάποιες δυσκολίες/εμπόδια που ενδεχομένως μπορούν να προκύψουν στην προσέγγιση των ανδρών μεταναστών και προσφύγων και οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στον σχεδιασμό και

την υλοποίηση ενός προγράμματος και να αποφευχθούν. Αυτές οι δυσκολίες/εμπόδια είναι ο διπλός στιγματισμός των συμμετεχόντων ως μετανάστες και εν δυνάμει δράστες έμφυλης βίας, η έλλειψη πόρων για τη συμμετοχή τους, και ο φόβος νομικών συνεπειών από τη συμμετοχή τους σε ένα πρόγραμμα που σχετικό με την η έμφυλη βία (βλ. Γραφήματα 14,15,16).

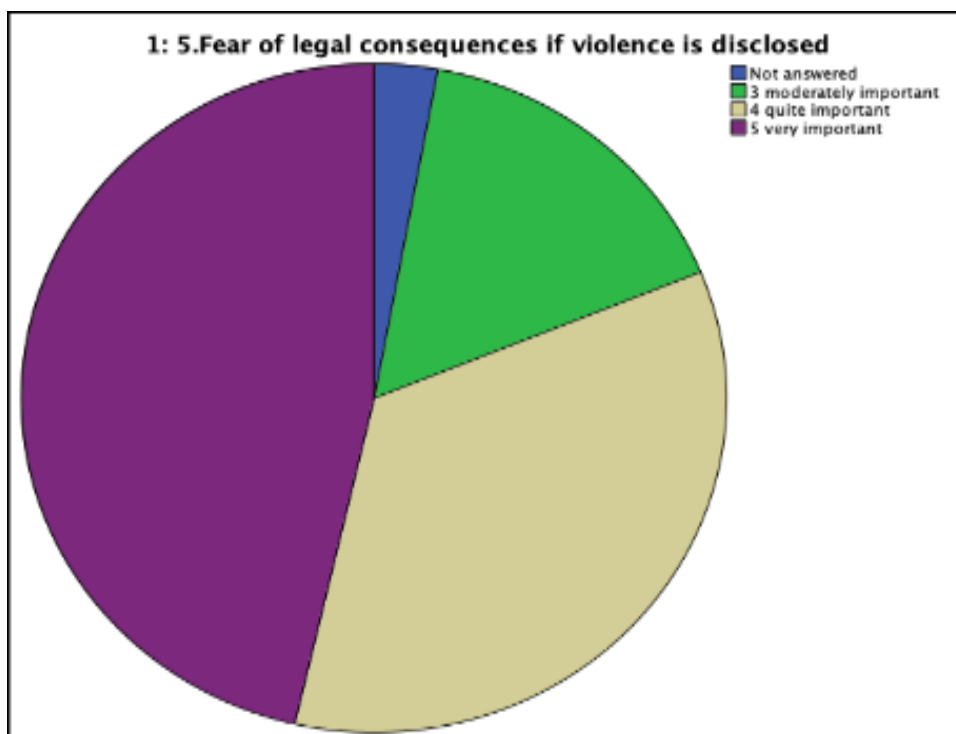
The analysis of the results of the quantitative research revealed some difficulties/obstacles that may arise in the effort of approaching the male immigrants and refugees, which should be taken into account in the design and implementation of a program and be avoided. These difficulties/obstacles are the double stigmatization of participants as immigrants and potential perpetrators of sexual violence, the lack of resources for their participation, and the fear of the legal consequences from their participation in a program related to gender-based violence (see Graphs 14,15,16).

Γράφημα 14: Να αισθανθούν (διπλά) στιγματισμένοι ως μετανάστες και (εν δυνάμει) δράστες βίας

Γράφημα 15: Έλλειψη πόρων για να συμμετέχουν (χρόνος, χρήματα για μετακίνηση)

Γράφημα 16: Φόβος για νομικές συνέπειες εάν αποκαλυφθεί βία

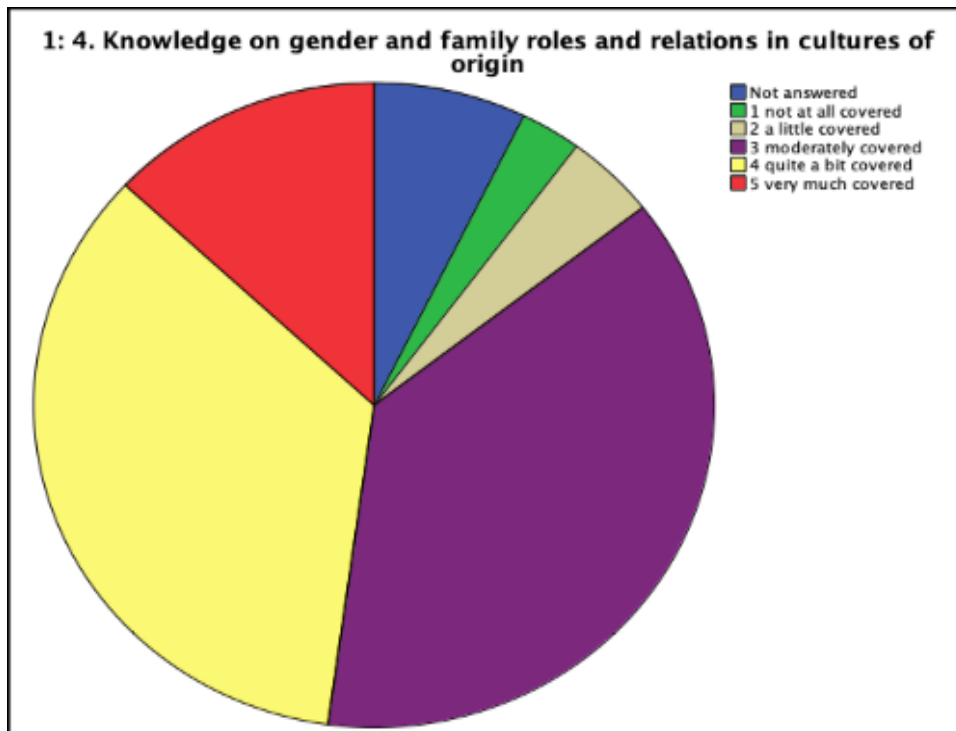
4.4. Ανάγκες των επαγγελματιών

Στο στάδιο της ποιοτικής έρευνας έγινε αντιληπτό ότι και οι ίδιοι οι επαγγελματίες που συμμετείχαν, αλλά κυρίως όπως ανέφεραν το προσωπικό που εργάζεται με πρόσφυγες και μετανάστες, έχουν ανάγκες που στην πλειονότητα τους δεν καλύπτονται, ειδικότερα στον τομέα της έμφυλης βίας.

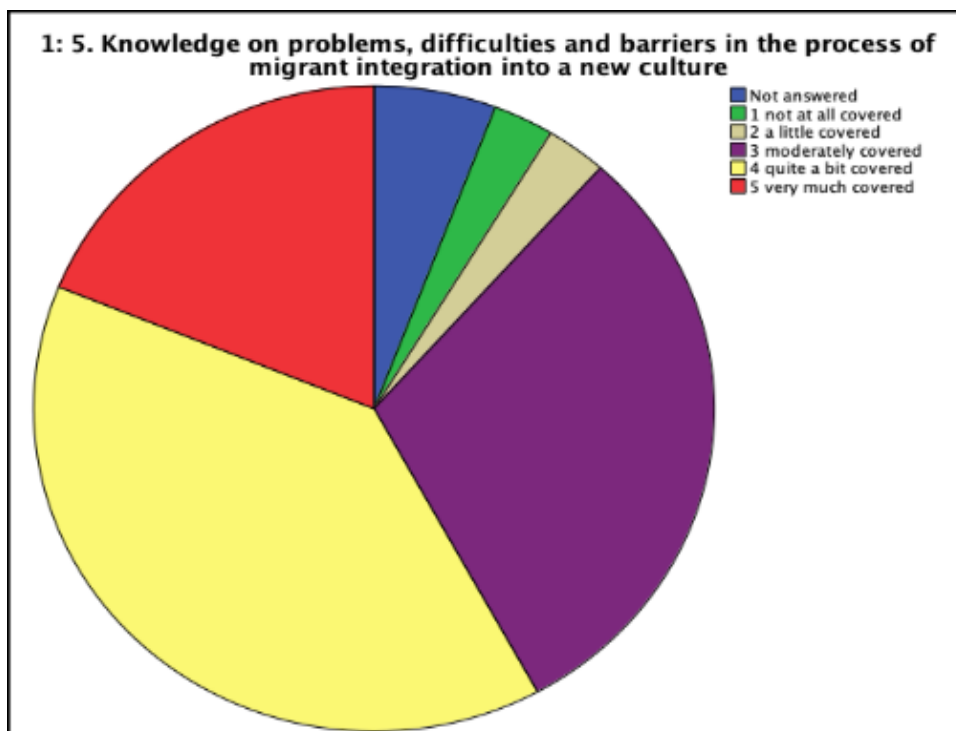
Μια από τις βασικότερες ανάγκες των επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται στο προσφυγικό/μεταναστευτικό είναι να γνωρίζουν το τι σημαίνει να είναι κάποιος πρόσφυγας ή μετανάστης, τόσο με την τυπική έννοια όσο και με τη βαθύτερη σημασία που έχει για το ίδιο το άτομο η προσφυγική εμπειρία, καθώς και να έχουν αναπτύξει κατανόηση και ενσυναίσθηση για την κατάστασή αυτή. Όπως σημειώθηκε από πολλούς επαγγελματίες, αυτό μπορεί να θεωρείται δεδομένο, αλλά σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι.

Μία άλλη ανάγκη που προέκυψε είναι η βαθιά κατανόηση από τους επαγγελματίες που διαχειρίζονται περιστατικά έμφυλης βίας εννοιών όπως η έμφυλη βία, η αρρενωπότητα και η πατριαρχία, καθώς και η ύπαρξη ορισμένων κοινών γραμμών αντιμετώπισης αυτών των ζητημάτων. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε μία συμμετέχουσα στην ομάδα εστιασμένης συζήτησης, έχουν υπάρξει περιπτώσεις που ως επαγγελματίας κλήθηκε να διαχειριστεί περιστατικά έμφυλης βίας στα οποία συνάδελφοί της παρενέβησαν εκφράζοντας τη δική τους υποκειμενική άποψη για το πόσο σοβαρά ήταν αυτά. Όπως ακόμα ένας συνεντευξιαζόμενος ανέφερε, η πατριαρχία, ο σεξισμός και η έμφυλη βία είναι έννοιες τις οποίες γνωρίζει μεν θεωρητικά, αλλά δεν είναι σίγουρος αν τις κατανοεί και τις αντιλαμβάνεται πλήρως στην καθημερινότητά του.

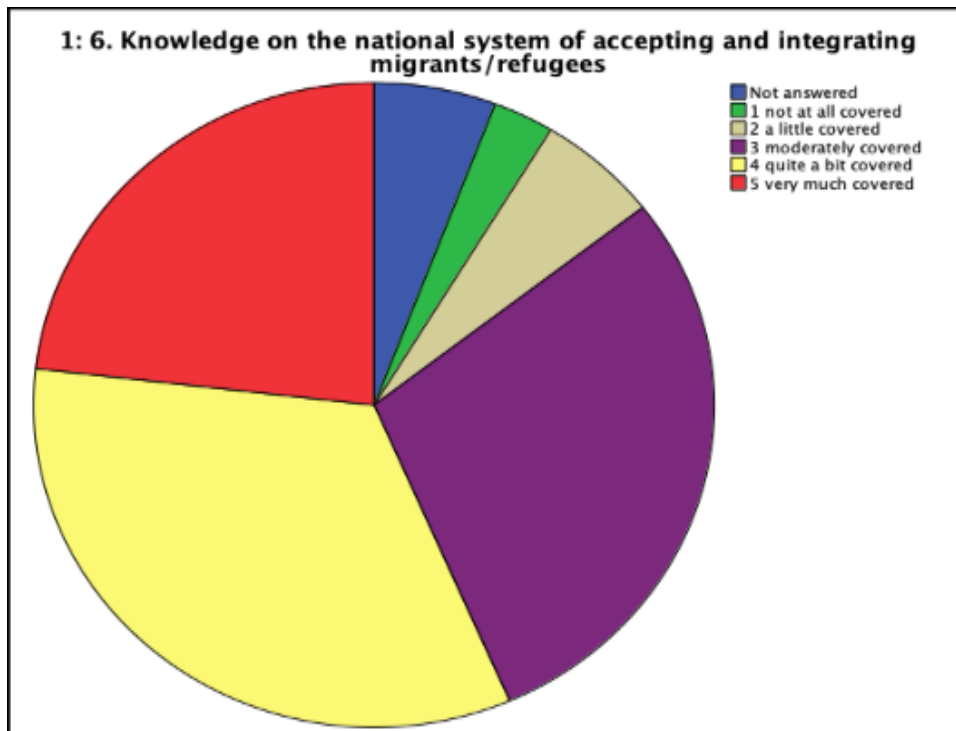
Η έλλειψη εκπαίδευσης και πληροφόρησης όσον αφορά ζητήματα έμφυλης βίας, αρρενωπότητας και η ελλιπής ενημέρωση όσον αφορά το νομικό πλαίσιο αναπαρίστανται και στην ανάλυση της ποσοτικής έρευνας, όπου φαίνεται ότι οι περισσότεροι επαγγελματίες θεωρούν πως η ανάγκη τους αυτή έχει καλυφθεί μόνο μερικώς ή και καθόλου (βλ. Γραφήματα 17,18,19,20,21,22,23).

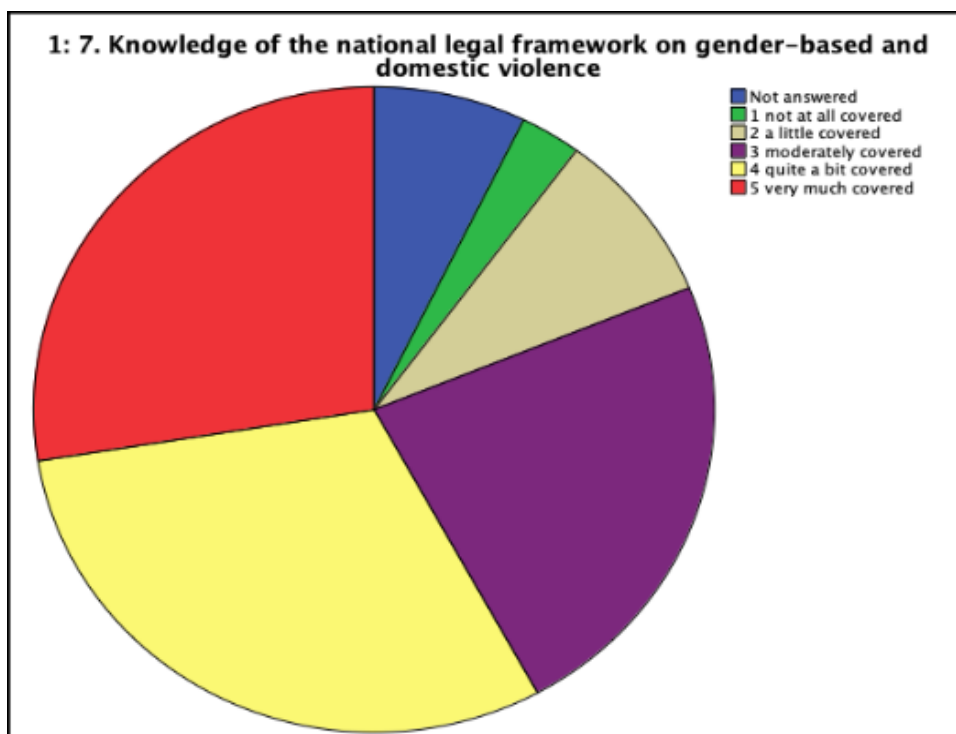
Γράφημα 17: Να έχουν γνώσεις σχετικά με το φύλο και τους ρόλους στην οικογένεια και τις σχέσεις στους πολιτισμούς καταγωγής

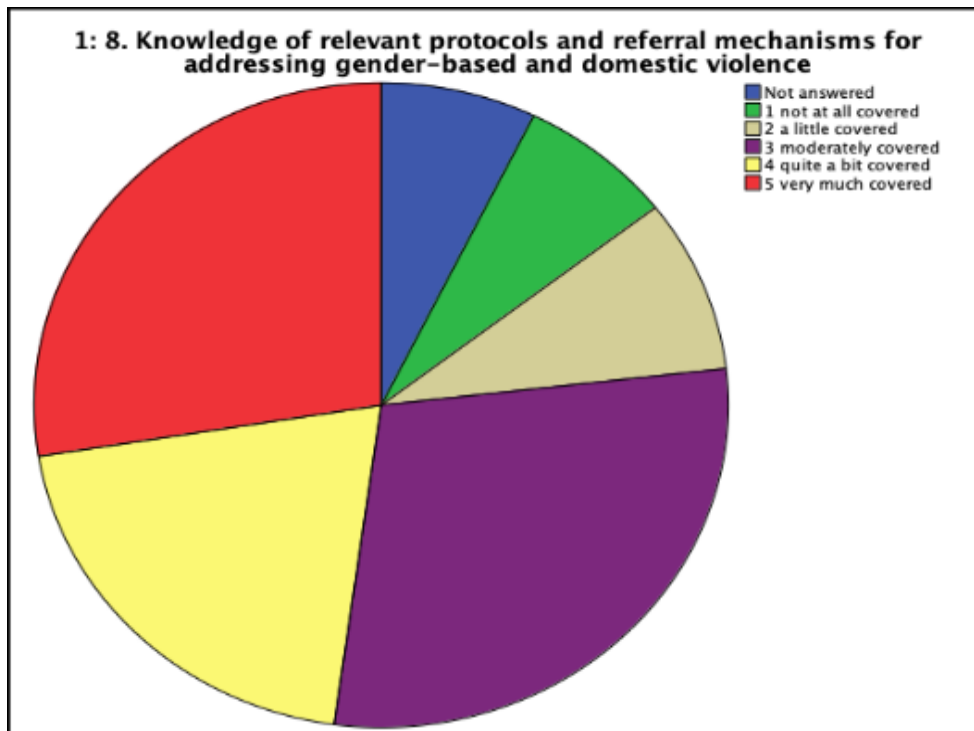
Γράφημα 18: Να έχουν γνώσεις σχετικά με τα προβλήματα, τις δυσκολίες και τα εμπόδια της διαδικασίας ένταξης των μεταναστών σε μια καινούρια κουλτούρα

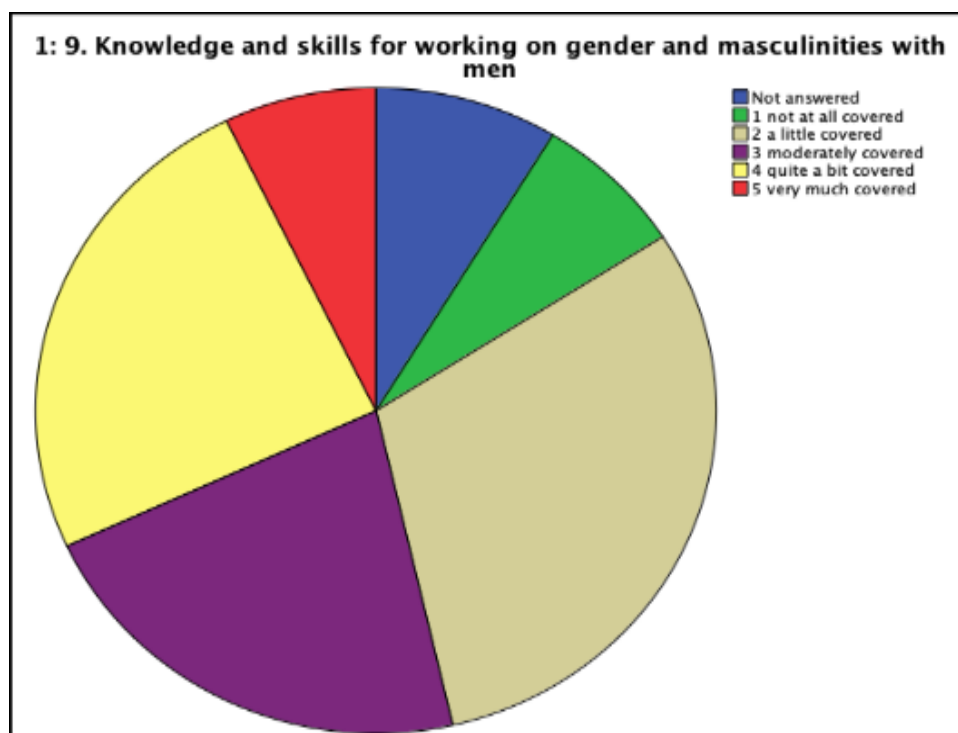
Γράφημα 19: Να έχουν γνώση του εθνικού συστήματος υποδοχής και ένταξης μεταναστών/προσφύγων

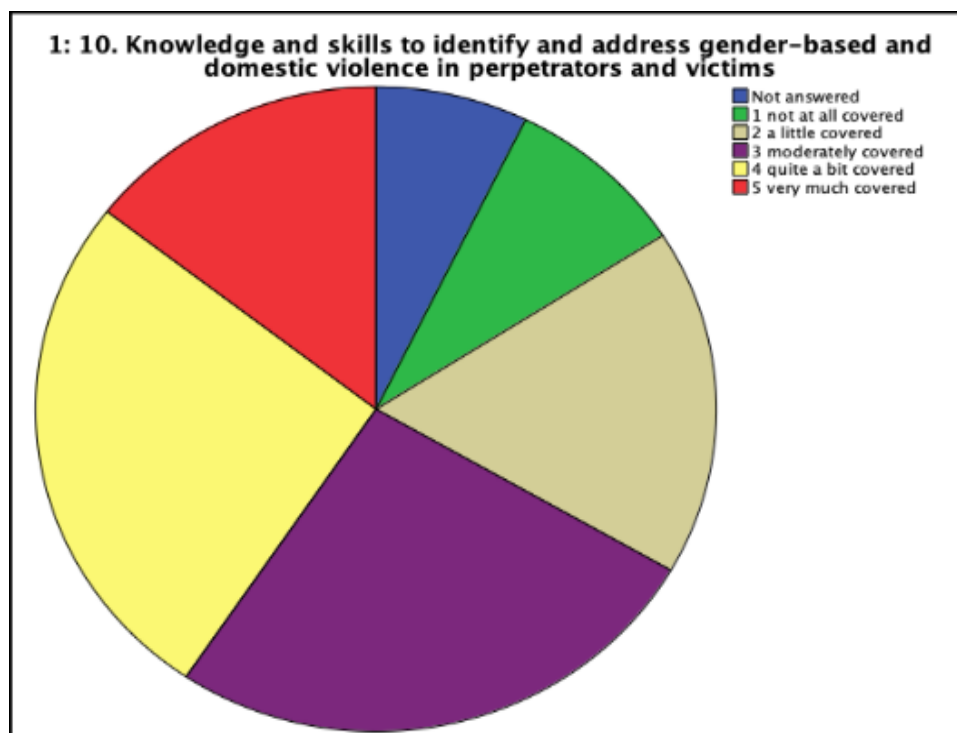
Γράφημα 20: Να έχουν γνώση του εθνικού νομικού πλαισίου για την έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία

Γράφημα 21: Να έχουν γνώση των πρωτοκόλων και των μηχανισμών παραπομπής ώστε να αντιμετωπιστεί η έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία

Γράφημα 22: Να έχουν γνώσεις και δεξιότητες για να εργαστούν πάνω σε θέματα φύλου και αρρενοποίησης με άντρες

Γράφημα 23: Να έχουν γνώσεις και δεξιότητες ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν την έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία στους δράστες και στα θύματα

Η συνεχής εποπτεία είναι μία ακόμη ανάγκη που αναδείχθηκε από την συζήτηση, κυρίως από ειδικότητες όπως οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι, οι οποίοι είναι και οι επαγγελματίες που επωμίζονται το βάρος της διαχείρισης των υπό συζήτηση ζητημάτων. Πολλές οργανώσεις και οργανισμοί δεν επενδύουν στην εποπτεία είτε λόγω ελλειπούς χρηματοδότησης είτε λόγω της μη κατανόησης της σημασίας που έχει αυτή, και πολλές φορές οι επαγγελματίες έχουν ένα αίσθημα απουσίας κατεύθυνσης και καθοδήγησης, νιώθοντας ότι δεν έχουν που να απευθυνθούν. Με τα παραπάνω συνδέεται επίσης η ανάγκη για συμμετοχή σε εκπαιδεύσεις και σεμινάρια και η ενημέρωση για νέες μεθόδους και πρακτικές, καθώς πολλές φορές οι οργανώσεις εναποθέτουν το βάρος στη θέληση και την ευχέρεια που έχει ο εκάστοτε επαγγελματίας για ενημέρωση και επιμόρφωση, χωρίς να διαθέτουν πόρους για αυτό.

Η επικαιροποίηση των συστημάτων παραπομπής είναι ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα επαγγελματίες τόνισαν τη σημασία που έχει η παραπομπή μίας υπόθεσης σε άλλους επαγγελματίες ή υπηρεσίες όταν αυτή φτάνει σε αδιέξοδο. Επιπλέον, αυτοί επισήμαναν ότι στην πράξη οι παραπομπές βασίζονται κυρίως στις προσωπικές γνωριμίες ενός επαγγελματία και στο δίκτυο που ο ίδιος έχει φτιάξει, καθώς δεν υπάρχει κοινή γραμμή και συνεννόηση μεταξύ οργανώσεων και οργανισμών.

Στην ίδια κατηγορία αναγκών βρίσκονται η επικαιροποίηση της χαρτογράφησης των υπηρεσιών σε κάθε περιοχή και κάθε δομή, καθώς υπάρχει ο κίνδυνος της άσκοπης καθυστέρησης μιας υπόθεσης, και, τέλος η υποχρεωτική εφαρμογή των τυποποιημένων διαδικασιών κάθε οργάνωσης και οργανισμού από όλους τους επαγγελματίες.

Αρκετοί επαγγελματίες ανέδειξαν ως κύρια ανάγκη την αναζήτηση επιπλέον πόρων και προσωπικού. Οι χρηματοδοτήσεις στον χώρο ενασχόλησης με το προσφυγικό ζήτημα έχουν

πια ελαχιστοποιηθεί και έτσι οι περισσότερες οργανώσεις και οργανισμοί δραστηριοποιούνται με το ελάχιστο προσωπικό. Όπως ανέφεραν αυτοί, πολλές φορές αισθάνονται ότι καλύπτουν με τη δουλειά τους άλλες θέσεις εργασίας και ότι αναγκάζονται να κάνουν πολλά παραπάνω σε σχέση με αυτό που τους έχει ζητηθεί αρχικά. Είναι σημαντικό, λοιπόν, τα κενά να αναδεικνύονται και να καταγράφονται ώστε να βρεθεί επιπλέον προσωπικό και να μην υπάρχει κίνδυνος το υπάρχον προσωπικό να οδηγηθεί στην εξουθένωση και το 'burn out'.

Στην ίδια κατεύθυνση, και ίσως η κυριότερη ανάγκη που συζητήθηκε κατά τη διάρκεια της έρευνας, είναι η διάρκεια των προγραμμάτων. Πολλοί από τους επαγγελματίες εργάζονται σε προγράμματα που έχουν διάρκεια από τρεις έως έξι μήνες. Όπως εύκολα γίνεται αντιληπτό, στο διάστημα αυτό είναι δύσκολο έως αδύνατο να δομηθεί και να εδραιωθεί μια σχέση εμπιστοσύνης με τον προσφυγικό πληθυσμό. Οι συμμετέχοντες επεσήμαναν ότι ειδικά στα προγράμματα πρόληψης η διάρκεια είναι ιδιαίτερης σημασίας, καθώς θα πρέπει να υπάρχει αρκετός χρόνος για να δοκιμαστούν οι τεχνικές και να εξεταστεί αν έχουν κάποιο αποτέλεσμα ή όχι. Εάν, για παράδειγμα, ένα πρόγραμμα επικεντρώνεται στην αλλαγή συμπεριφοράς, αυτό δεν μπορεί να διαρκέσει μόνο τρεις ή έξι μήνες. Όλες αυτές οι παρεμβάσεις πρέπει να είναι συνεχείς και μακροπρόθεσμες. Σύμφωνα με αυτούς, τα προγράμματα με μικρή διάρκεια, πέραν του ότι δεν αποφέρουν κάποιο όφελος στον ίδιο τον πληθυσμό, δεν επιτρέπουν και στον ίδιο τον επαγγελματία να νιώθει ασφαλής και σίγουρος.

Όλοι οι συμμετέχοντες εξέφρασαν τις ανησυχίες τους σχετικά με το ζήτημα της έμφυλης βίας και τις διαστάσεις του, γενικά στην Ελλάδα και όχι μόνο στον προσφυγικό πληθυσμό. Φάνηκε να είναι γενικά παραδεκτό ότι υπάρχει η αναγκαιότητα προληπτικής παρέμβασης στην έμφυλη βία, καθώς τα περιστατικά ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας στο πεδίο αυξάνονται και δεν καταγράφονται.

Στην ερώτηση σχετικά με τις ανάγκες των επαγγελματιών, πολλοί από τους συμμετέχοντες, τόσο στην ομάδα εστιασμένης συζήτησης όσο και στις συνεντεύξεις, έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αλλά ταυτόχρονα εκδήλωσαν και ένα αίσθημα ματαιότητας. Αυτό συνηγορεί και με όλα τα παραπάνω και είναι ενδεικτικό της κατάστασης που επικρατεί όσον αφορά το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα.

5. Προτάσεις - Συμπεράσματα

Στην παρούσα και τελευταία ενότητα παρουσιάζονται οι προτάσεις και τα συμπεράσματα που θα αποτελέσουν οδηγό για τα επόμενα στάδια του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι προτάσεις των επαγγελματιών που συμμετείχαν στην έρευνα όσον αφορά την εργασία με άνδρες πρόσφυγες και μετανάστες για την πρόληψη της βίας λόγω φύλου, καθώς όσον αφορά τα προγράμματα ανάπτυξης σχετικών επαγγελματικών δεξιοτήτων.

5.1. Πρόληψη της βίας και ευαισθητοποίηση σε θέματα φύλου στην εργασία με άντρες πρόσφυγες και μετανάστες

Λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα τόσο της ποιοτικής όσο και της ποσοτικής έρευνας σχετικά με την εργασία στην πρόληψη της έμφυλης βίας με μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα, συμπεραίνουμε ότι στον σχεδιασμό, στην ανάπτυξη και στην υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος θα πρέπει να εστιάζουμε στην διαπολιτισμική ανταλλαγή με τους άνδρες και να τους δίνουμε χώρο για να εκφράζουν τις δικές τους σκέψεις, πεποιθήσεις και εμπειρίες από τη νέα κατάσταση που βιώνουν.

Όπως έχουν υπογραμμίσει οι περισσότεροι επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα, η διαδικασία προσέγγισης των μεταναστών και των προσφύγων κατά την εφαρμογή οποιουδήποτε προγράμματος πρέπει να πληροί τα ακόλουθα ποιοτικά κριτήρια:

- Οι επαγγελματίες θα πρέπει να είναι επαρκώς εκπαιδευμένοι στην εργασία με ομάδες ανδρών από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα.
- Οι επαγγελματίες θα πρέπει να είναι απελευθερωμένοι από τις δικές τους σκέψεις και πεποιθήσεις και να εστιάζουν στη δυναμική της ομάδας.
- Οι επαγγελματίες θα πρέπει να ακολουθούν την προσέγγιση της μη-διάκρισης και να αποφεύγουν τον στιγματισμό των συμμετεχόντων ως «δράστες».
- Όσο αυτό είναι δυνατόν, οι διερμηνείς θα πρέπει να είναι άνδρες.
- Η διαθεσιμότητα διερμηνέων για όλες τις ομιλούμενες γλώσσες είναι απαραίτητη.

Η μέθοδος των Ομάδων Εστιασμένης Συζήτησης φαίνεται να είναι η πλέον χρήσιμη μέθοδος καθώς βοηθά τον επαγγελματία να θέσει το πλαίσιο και τα όρια της συζήτησης, ενώ ταυτόχρονα δίνει χώρο στους συμμετέχοντες να εστιάσουν τις σκέψεις τους σε ένα συγκεκριμένο θέμα, να εκφραστούν και να ανταλλάξουν γνώμες, ιδέες και εμπειρίες με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας. Πολλοί επαγγελματίες τόνισαν τη σημαντικότητα της ύπαρξης ενός ασφαλούς χώρου για τους άνδρες, όπου να μπορούν να εκφραστούν και να μιλήσουν για τις ανησυχίες τους.

Μια άλλη προσέγγιση που φαίνεται να θεωρείται ωφέλιμη, υπό την προϋπόθεση ότι έχει σαφή στόχο και πλαίσιο, είναι η συμμετοχή σε συλλογικές δραστηριότητες όπως το μαγείρεμα, όπου οι συμμετέχοντες μπορούν να εμπλακούν σε μια κοινή δραστηριότητα ως αφετηρία για συζήτηση γύρω από θέματα όπως το φύλο, η ισότητα, κ.λπ.

Τα κύρια θέματα του προγράμματος θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

- Μετανάστευση/ Μεταναστευτική εμπειρία
- Καθημερινή ζωή/ προκλήσεις/ ευκαιρίες

- Έμφυλες σχέσεις (Χώρα καταγωγής και χώρα διαμονής)
- Ισότητα των φύλων
- Βία/ πρόληψη της βίας
- Νομικό Πλαίσιο
- Δεξιότητες ζωής

5.2. Ανάπτυξη δεξιοτήτων για τους επαγγελματίες

Από τα αποτελέσματα της έρευνας έχει αναδειχτεί ότι στην Ελλάδα υπάρχει έλλειψη από επαγγελματίες πεδίου εκπαιδευμένους σε θέματα φύλου που ακολουθούν μια φεμινιστική προσέγγιση. Ενώ υπάρχουν κάποιες οργανώσεις με ξεκάθαρα φεμινιστική προσέγγιση, η πλειονότητα των επαγγελματιών που χειρίζονται υποθέσεις έμφυλης βίας στο πεδίο δεν έχουν κάποια εξειδίκευση σε θέματα φύλου και δεν ακολουθούν κάποια συγκεκριμένη προσέγγιση, παρ'όλο που έχουν ένα στέρεο ακαδημαϊκό υπόβαθρο.

Το ζήτημα στην Ελλάδα είναι κυρίως θεσμικό, καθώς το κράτος δεν έχει συγκεκριμένη πολιτική και το εκπαιδευτικό σύστημα δεν αγγίζει θέματα όπως το κοινωνικό φύλο, υιοθετώντας τη δυαδική και βιολογική διάσταση του φύλου. Ως αποτέλεσμα, υπάρχει πιθανότητα επαγγελματίες όπως κοινωνικοί λειτουργοί ή ψυχολόγοι που εργάζονται στο πεδίο στον τομέα της πρόληψης και αντιμετώπισης της έμφυλης βίας να μην είναι επαρκώς εκπαιδευμένοι σε τομείς όπως το φύλο, η αρρενωπότητα κ.λπ.

Η συζήτηση σχετικά με την ισότητα των φύλων στην Ελλάδα ξεκίνησε μόλις τη δεκαετία του 80, και ήταν κυρίως εστιασμένη στη δυαδική προσέγγιση. Το 1983 εκσυγχρονίστηκε το Οικογενειακό Δίκαιο και προσαρμόστηκε στη συνταγματική επιταγή της αρχής της ισότητας των δύο φύλων. Η έκτρωση επιτράπηκε το 1986, η ενδοοικογενειακή βία ποινικοποιήθηκε το 2006, και η διακίνηση ανθρώπων το 2004. Η κοινωνική διάσταση του φύλου αποτέλεσε θέμα προς συζήτηση μόλις την περίοδο 2010-2012, και η αλλαγή της νομοθεσίας ως προς τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου έγινε μόλις το 2017.

Σύμφωνα με τους επαγγελματίες που συμμετείχαν στην έρευνα οι επαγγελματίες του πεδίου που εργάζονται στην πρόληψη της έμφυλης βίας θα πρέπει να αναπτύξουν δεξιότητες όπως:

- Διαχωρισμός της ατομικής από την πολιτισμική ταυτότητα.
- Ατομική παρέμβαση.
- Χρήση νομικού πλαισίου ως εργαλείο όταν απουσιάζουν θεσμικοί μηχανισμοί.
- Εκπαίδευση στην έννοια/ σημασία του φύλου και στην αποδόμηση των προκαταλήψεων.
- Ανάπτυξη ουδετερότητας και αποφυγή κακοποιητικών συμπεριφορών.
- Χρήση μη έμφυλης γλώσσας.
- Καταπολέμηση προκαταλήψεων όσον αφορά την εμφάνιση.
- Εκπαίδευση στη διαπολιτισμικότητα - αποδόμηση των στερεοτύπων.
- Πολιτισμική εκπαίδευση χωρίς πολιτισμικό σχετικισμό.
- Εκπαίδευση ως προς το φύλο (αρρενωπότητες).

- Χρήση διερμηνείας / πολιτισμικής διαμεσολάβησης ως εργαλείο για την πρόληψη της έμφυλης βίας.
- Αναγνώριση της σημασίας του να είναι κάποιος πρόσφυγας - από τι επηρεάζεται και τι επηρεάζει.
- Μεθόδους προσέγγισης των προσφύγων σε ειδικότερα θέματα όπως κουλτούρα, η θέση του άνδρα και της γυναίκας κλπ., και πως όλα αυτά επηρεάζονται από την προσφυγική εμπειρία.

Για την επίτευξη των ανωτέρω απαιτείται σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να είναι μακροπρόθεσμα και συνεχή, και να μην ακολουθούν με τη λογική του ενός μεμονωμένου σεμιναρίου. Θα πρέπει να έχουν δομή και να οδηγούν σε συμπεράσματα. Μία καλή μεθοδολογία για τους επαγγελματίες είναι να συμμετέχουν στην καθημερινή ζωή της ομάδας στόχου. Η συμμετοχική παρατήρηση και η επιτόπια έρευνα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία.

Ένα πρόγραμμα ανάπτυξης δεξιοτήτων για επαγγελματίες στην Ελλάδα θα πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής:

1. Συνεργασία με οργανώσεις εξειδικευμένες στο φύλο, την αρρενωπότητα και την έμφυλη βία για την παροχή εκπαιδευτικού υλικού και πληροφοριών.
2. Ομάδες εστιασμένης συζήτησης με επαγγελματίες που εργάζονται στο πεδίο, εστιάζοντας στην αρρενωπότητα και τη φεμινιστική προσέγγιση. Συζήτηση όσον αφορά συμπεριφορές και απόψεις των επαγγελματιών για την έμφυλη βία, την αρρενωπότητα και την πατριαρχία.
3. Σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού σεμιναρίου προσαρμοσμένου στις ανάγκες των επαγγελματιών, όπως αυτές προέκυψαν από την έρευνα.
4. Σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός διαδικτυακού σεμιναρίου που θα προσφέρεται σε επαγγελματίες που εργάζονται σε απομακρυσμένα μέρη όπως τα νησιά.
5. Οργάνωση ημερίδων ανοιχτών σε επαγγελματίες που δεν εργάζονται αποκλειστικά με πρόσφυγες και μετανάστες.

6. Βιβλιογραφία

- Actionaid (2018). «Η ενδοοικογενειακή βία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης Η οπτική των επαγγελματιών και προτάσεις βελτίωσης των εφαρμοζόμενων πολιτικών»:
http://www.actionaid.gr/media/1957836/Domestic-Violence_GR_Final_2018-.pdf
- Indra, D. M. (1993). *Some Feminist Contributions to Refugee Studies*. Toronto: York University.
- (2016, October). *More than Six Months Stranded - What Now?* Retrieved from
<https://www.statewatch.org/news/2016/oct/greece-More-than-Six-Months-Stranded-What-Now.pdf>
- (2017). *Recommendations for strategic Public Health planning regarding migrant and refugee populations and the role of civil society organisations*. CARE. Retrieved from
<http://careformigrants.eu/wp-content/uploads/2017/08/D8.1-Recommendations-for-Public-Health-Policy.pdf>
- (2016). *Report on the situation in the Reception and Identification Center of Moria Lesvos*. Athens: November. Retrieved from
<https://mdmgreece.gr/app/uploads/2016/09/Report-on-the-Situation-Moria-Hotspot-August-2016.pdf>
- Tappis, H. F. (2016). EFFECTIVENESS OF A COMMUNITY-BASED SGBV PREVENTION MODEL IN EMERGENCY SETTINGS IN UGANDA.
- Αγγελική Μωραΐτη, Δ. Π. (2010, 9 1). Η Χρήση των Ομάδων Εστιασμένης Συζήτησης στη Συλλογή Ποιοτικών Δεδομένων. *ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ 2010*, pp. 347–354.
- (2018) Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών, «Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων και καταπολέμηση της έμφυλης βίας»
- (2017). Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων / Πρωτόκολλο Συνεργασίας. ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ.
- Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας. (2016, March 18). Ανάκτηση από
<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>
- ΔΙΟΤΙΜΑ. (2019). Τελική Έκθεση - Έρευνα για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στον προσφυγικό και μεταναστευτικό πληθυσμό.
- Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη. (2018, June). Ανάκτηση από
<http://www.opengov.gr/immigration/wp-content/uploads/downloads/2019/01/ethniki-stratigiki.pdf>
- (2016). Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2016-2020. Γενικής Γραμματεία Ισότητας των Φύλων.
- ΕΟΔΥ. (2020). Ανάκτηση από <https://eody.gov.gr/philos-start/>

ΚΕΘΙ. (2016). *Μελέτη Ανίχνευσης Αναγκών Γυναικών Προσφύγων που διαμένουν σε δομές προσωρινής φιλοξενίας*. ΚΕΘΙ.

Κοινή Υπουργική Απόφαση 717/2020 - ΦΕΚ 199/Β/31-1-2020. (2020). Π.Α.Α.Υ.Π.Α.
Ανάκτηση από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-allodapoi/prosphuges-politiko-asulo/koine-upourgike-apophase-717-2020.html>

(2019) Νάτση Δ., Θ. Παππά. Η νομοθετική αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων στην Ελλάδα.

Υπηρεσία Ασύλου. (2020, March 9). Ανάκτηση από <http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2020/03/Greek-Asylum-Service-data-February-2020-gr.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΙΔΙΚΩΝ - ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Ημερομηνία	12.12.2019 (9:30 – 16:00)
Τόπος	Σεράφειο – Κέντρο Αθλητισμού, Πολτισμού και Καινοτομίας του Δήμου Αθηναίων, Ελλάδα
Διευκολυντής(ες)	Νικολέτα Πεταλίδου, Στέλλα Σακονίδου, Δέσποινα Συρρή
Ν° Συμμετεχόντων	19 συμμετέχοντες και 3 διευκολυντές

1 | Περιγραφή των συμμετεχόντων

Περιγράψτε τους συμμετέχοντες στο Εργαστήριο Ειδικών: τι είδους επαγγελματίες ήταν, ποιες οργανώσεις συμμετείχαν, ποιους τομείς ειδικότητων εκπροσωπούσαν, κ.λπ; Προσθέστε οποιοδήποτε σχόλιο ή σχετικές πληροφορίες για την καλύτερη κατανόηση της σύνθεσης της ομάδας.

Στο εργαστήριο έλαβε μέρος μία ομάδα 19 συμμετεχόντων (14 γυναίκες και 4 άντρες) που εργάζονται στον ψυχοκοινωνικό τομέα. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν είτε κοινωνικοί λειτουργοί είτε ψυχολόγοι με εμπειρία στον τομέα του μεταναστευτικού και προσφυγικού. Μερικοί από αυτούς γνωρίζονταν μεταξύ τους, ωστόσο όχι τόσο καλά.

Η ομάδα αποτελούνταν από:

- Δικηγόρο που εργάζεται σε μία ΜΚΟ για τα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Επόπτη προστασίας παιδιών που εργάζεται σε καταφύγιο για ανήλικα ασυνόδευτα αγόρια. Το καταφύγιο δέχεται εφήβους ηλικίας 14-17 ετών και δουλεύει μαζί τους πάνω σε ζητήματα όπως η ισότητα των φύλων.
- Κοινωνικό λειτουργό που εργάζεται σε ΜΚΟ για ανήλικα ασυνόδευτα αγόρια.
- Κοινωνικό λειτουργό που εργάζεται σε ΜΚΟ που έχει ως εξυπηρετούμενους άστεγους νέους ηλικίας 16-21 ετών. Τους προσφέρουν ένα μέρος όπου μπορούν να κάνουν μπάνιο, να πλύνουν τα ρούχα τους, καθώς και ψυχοκοινωνική υποστήριξη. Παρότι το κέντρο αφορά τόσο κορίτσια όσο και αγόρια, το επισκέπτονται κυρίως αγόρια. Ο αριθμός των νέων που επισκέπτονται το κέντρο αυξάνεται.
- Διερμηνέα (Γερμανικά, Ντάρλ/Φάρσι, Τούρκικα) που απασχολείται σε κέντρο πρόληψης της βίας, σε ένα κέντρο παροχής συμβουλευτικής αντρών, καθώς και σε μία ΜΚΟ όπου συνεργάζεται ειδικά με μετανάστες/πρόσφυγες
- Κοινωνικό λειτουργό, επόπτη και εκπαιδευτή με ειδικότητα στην πρόληψη της βίας που δουλεύει με δράστες. Ηγείται μιας ομάδας για δράστες και είναι εκπαιδευτρια του Men Talk, μια ομάδα διαλόγου για τους άντρες.
- Ειδικό για γυναίκες που εργάζεται σε ΜΚΟ. Υλοποίησε για δύο χρόνια ένα έργο που εστίαζε στην πρόληψη της έμφυλης βίας με άντρες μετανάστες και πρόσφυγες σε μια δομή προσφύγων. Επέκτεινε το έργο παρέχοντας υποστήριξη και καθοδήγηση πάνω σε αυτό το θέμα και σε άλλες ΜΚΟ.
- Δύο κοινωνικούς λειτουργούς του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.
- Εκπαιδευτή ενηλίκων του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.
- Κοινωνικό Λειτουργό σε ΜΚΟ που ειδικεύεται στην προστασία των παιδιών.
- Ψυχολόγο που εργάζεται για ΜΚΟ σε δομή φιλοξενίας.
- Κοινωνικό λειτουργό που εργάζεται σε κοινωνική υπηρεσία μιας ΜΚΟ.

- Συντονιστή προγράμματος σε διεθνή ΜΚΟ
- Ειδικό σε θέματα έμφυλη βίας που εργάζεστε σε διεθνή ΜΚΟ

2 | Περιγραφή Βήμα προς Βήμα του εργαστηρίου

Παραθέστε μία βήμα προς βήμα περιγραφή της ατζέντας του Εργαστηρίου Ειδικών.

1. Καλωσόρισμα
2. Παρουσίαση της Συμβίωσης
3. Εισαγωγή των συντονιστών και των συμμετεχόντων
4. Η μεταναστευτική και προσφυγική κρίση στην Ελλάδα, οι επερχόμενες προκλήσεις
5. Παρουσίαση του Συμβουλίου της Ευρώπης και της ισότητας των φύλων
6. Παρουσίαση σχετικά με την πρόληψη της βίας
7. Συζήτηση ομάδας εστίασης (μέθοδος και προστασία δεδομένων, υπογραφή των εντύπων συναίνεσης)
8. Ερώτηση 1: Ανάγκες και ενδιαφέροντα των αντρών
 - Περιεχόμενα
 - Μέθοδοι
 - Κίνητρα συμμετοχής
9. Ερώτηση 2: Ανάγκες και ενδιαφέροντα των επαγγελματιών στον τομέα
10. Ερώτηση 3: Προσδοκίες και ανάγκες από ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για επαγγελματίες
11. Βέλτιστες και χειρίστες πρακτικές στην πρόληψη της έμφυλη βίας με άντρες μετανάστες και πρόσφυγες
12. Ερωτήσεις για το ερωτηματολόγιο
13. Συμπληρωματικά σχόλια
14. Κλείσιμο

3 | Κύριες ανάγκες των αντρών μεταναστών και προσφύγων

Συνοψίστε τη συζήτηση γύρω από τις κύριες ανάγκες των αντρών μεταναστών και προσφύγων σχετικά με την πρόληψη της έμφυλης βίας: θέματα και περιεχόμενα, τρόποι προσέγγισης και παρακίνησης, ζητήματα όπως η γλώσσα, ο πολιτισμός, η θρησκεία, η εκπαίδευση, το κοινωνικό υπόβαθρο, οι οικογενειακές δομές, οι διαδικασίες ασύλου (συμπεριλαμβανομένου του νομικού και θεσμικού πλαισίου, την υποδοχή και την ένταξη), τα στερεότυπα αρρενωπότητας κ.λπ.

Τι μπορεί να χρειάζονται οι άντρες από ένα μέτρο πρόληψης της έμφυλης βίας:

Οι κυριότερες ανάγκες που εντοπίζονται σχετικά με το μέτρο πρόληψης της έμφυλης βίας μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

- Διαμονή, πρόσβαση στο άσυλο και πρόσβαση στην ψυχοσωματική υγεία είναι βασικές ανάγκες που στην Ελλάδα δεν ικανοποιούνται για όλους. Για παράδειγμα, πολλοί άντρες που ζουν σε καταφύγιο για ασυνόδευτους ανήλικους στην Ελλάδα μετά την ηλικία των δεκαοκτώ καταλήγουν άστεγοι και εκτίθενται σε μεγάλο κίνδυνο.

- Αυτοπραγμάτωση: υπάρχει διαφορά ανάμεσα στην πραγματικότητα που βιώνουν στην Ελλάδα και τις προσδοκίες που έχει η κοινωνία των χωρών καταγωγής τους για αυτούς. Για παράδειγμα, πολλοί ανήλικοι και νεαροί ενήλικες σταματούν την εκπαίδευσή τους για να εργαστούν όπως αναμένεται από τις οικογένειές τους πίσω στις χώρες τους.
- Η πλήξη είναι ένα από τα συναισθήματα που βιώνουν οι περισσότεροι άντρες στις δομές φιλοξενίας προσφύγων στην Ελλάδα. Καθώς η προσφορά εργασίας είναι χαμηλή για αυτούς και οι περισσότεροι έχουν την Ελλάδα στο μυαλό τους ως προσωρινό σταθμό, περνούν τις μέρες τους χωρίς να κάνουν τίποτα. Κίνητρα για συμμετοχή σε δραστηριότητες, σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων και συμβουλευτική εργασία.
- Παροχή πληροφοριών και καλύτερη ενημέρωση σχετικά με το νομικό πλαίσιο, τι επιτρέπεται και τι όχι. Κατανόηση των κανόνων αρρενωπότητας και των κοινωνικών προτύπων.
- Ενθάρρυνση της προσπάθειά τους για αυτοοργάνωση. Υπάρχουν πολλά κινήματα και ομάδες προσφύγων και μεταναστών που προσπαθούν να παρέχουν υποστήριξη σε άλλους, αλλά δεν αναγνωρίζονται και υποστηρίζονται από εμάς.

4 | Κύριες ανάγκες επαγγελματιών που εργάζονται με άντρες μετανάστες και πρόσφυγες

Συνοψίστε τη συζήτηση σχετικά με τις κύριες ανάγκες των αντρών μεταναστών και προσφύγων σχετικά με την πρόληψη της έμφυλης βίας και συγκεκριμένα την παροχή ενός προγράμματος που θα παρουσιάζει ευαισθησία σε σχέση με το φύλο και θα προάγει την πρόληψη της βίας: απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, κίνητρα για συμμετοχή, προσδοκίες, προϋποθέσεις συνεργασίας με το έργο ή τους ειδικούς σε θέματα πρόληψης της βίας, το νομικό και θεσμικό πλαίσιο για την πρόληψη της βίας και την ισότητα των φύλων, τα πρότυπα ποιότητας (π.χ. ζητήματα μετάφρασης) κ.λπ.

Οι κύριες ανάγκες που εντοπίστηκαν αναφορικά με τους επαγγελματίες που εργάζονται με μετανάστες και πρόσφυγες είναι:

- Γνώση και ενσυναίσθηση για τη κατάστασή τους.
- Βαθιά κατανόηση της έμφυλης βίας, της αρρενωπότητας και της πατριαρχίας και ύπαρξη κοινών γραμμών μεταξύ επαγγελματιών.
- Συνεχής εποπτεία.
- Συμμετοχή σε εκπαιδεύσεις και σεμινάρια και ενημερωμένη σχετικά με οποιαδήποτε νέα μέθοδο.
- Ενημερωμένες διαδρομές παραπομπής. Στην περίπτωση του αδιέξοδου γίνεται παραπομπή πάντα σε άλλους συναδέλφους ή σε πιο κατάλληλες υπηρεσίες.
- Ενημερωμένη χαρτογράφηση υπηρεσιών.
- Να ακολουθείται αυστηρά οι Τυποποιημένες Διαδικασίες Λειτουργίας.
- Να ζητούνται επιπλέον πόρους και προσωπικό όποτε αυτό είναι αναγκαίο.
- Διάρκεια των έργων - Τα περισσότερα από τα έργα έχουν διάρκεια έξι ή ακόμα και τριών μηνών με αποτέλεσμα να μην υπάρχει χρόνος για να δημιουργηθεί μια καλή και αξιόπιστη σχέση. Αυτό επίσης δεν επιτρέπει στους επαγγελματίες να αισθάνονται ασφαλείς και σίγουροι.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

EXPERTS INTERVIEWS SUMMARY REPORT - GREECE

1 | What kind of educational programs should be provided to professionals working with male migrants and refugees in gender-based violence prevention?

2 | Do you understand terms like gender-based violence, patriarchy, masculinity? How would you define them?

3 | What would you describe as a good practice working with male migrants and refugees, and what do you think should be avoided?

4 | Good practice examples of violence prevention with male migrants and refugees

Please sum up the discussion around any experiences or examples of good practice in this kind of work: useful strategies / methodologies, difficulties or obstacles and how to overcome them, lessons learned, quality standards, etc.

5 | Questions for questionnaire

Please sum up the discussion around the main questions that should be included in a questionnaire for professionals on needs and resources in gender based violence prevention with male migrants and refugees.

6 | Comments

Please, write down any additional comments on the Expert Workshop that you think might be useful, any other relevant themes that emerged during the workshop, and include your own reflections as a facilitator.

SYMBIOSIS

FOCUS ON MEN
FOMEN

*Cofunded by the Rights, Equality and
Citizenship Programme of the European Union*